

Милан Стојадиновић у Архиву УДБЕ

Ексклузивно, из Архива УДБ-е објављујемо извештаје југословенских обавештајаца из којих се види како је текло врбовање и како је остварена сарадња Милана Стојадиновића са Брозовом обавештајном службом.

Неколико података о Стојадиновић Милану и његовим везама

Извештај Enrico, агент УДБЕ 29.3.1950. године

Још док је био у енглеској интернацији Стојадиновић се обратио на Дирекцију за миграцију у Буенос Аиресу да му се одобри дозвола уласка у Аргентину.

Како и другима, тако ни њему ова ствар није ишла лако, па се он преко разних веза за ово обраћао, али у прво време без успеха. На крају се обратио др Бранку Бензану да се заузме за њега, али овај, изгледа у прво време није хтео да се за њега заузме. Тада се Стојадиновић обратио др Филипу Доминиковићу кога је замолио да се нађе са Бензаном и да га замоли за његову интервенцију код Дирекције за миграције. Доминиковић није хтео да се нађе са Бензаном мотивишући да не жели да има никаквих веза са елементима наклоњеним Павелићу, а најмање са његовим најближим сарадницима. У међувремену Стојадиновић је добио визу за привремени боравак у Бразилији. Овај брод којим је он путовао у Рио свратио је најпре у Буенос Аирес, где се задржао четири-пет дана, и тада је Стојадиновић иако као транзитни путник није имао право да дође на копно успео да изађе у град и састане се са Бензаном, а неки причају, његовим посредством да се састао и са председником Републике Пероном. Тада је Бензан обећао Стојадиновићу да ће му изградити улазну визу за Аргентину. Овог пута Стојадиновић је позвао и Доминиковића на један састанак који се одржао на броду са којим је Стојадиновић путовао. Том приликом је Стојадиновић критиковао Доминиковића што се није хтео заузети за њега, на шта му је овај одговорио да није хтео и да неће да има никакве везе са Павелићевим људима.

Ради овога међу њима је дошло и до мање свађе. Том приликом посетили су Стојадиновића на броду још и Желалић др Шпиро, Јовановић Сава, Илић Мијо, Поповић Радојица, и још неки други Срби. Стојадиновић је тада продужио за Рио де Жанеиро где му се тада налазила једна кћерка са својим мужем. После краћег времена боравка у Рио де Жанеиру, посредством др Бранка Бензана Стојадиновић је успео добити дозволу за улазак у Аргентину за себе, жену, кћерке и зета, те су сви дошли овамо.

По доласку у Буенос Аирес, Стојадиновић је одсео у "Сити хотел" Calle Bolivar 160. Овде је примао посете наших реакционарних исељеника, углавном из српског дела. Између остали долазили су код њега Желалић др Шпиро, Милосављевић Бранислав, Кебелић Петар, Илић Мијо, Живић Василије, и многи други, нарочито нови емигранти.

Док је Стојадиновић боравио у "Сити хотелу" Доминиковић је са њим разменио неколико писама, а како су ми причали и састајао се са њим. На тим састанцима дошло је и до измирења између њих. Причали

су ми неки који су њега посећивали у хотелу, да је он изјавио да не жели да се меша у колонију и нову емиграцију, већ да ће живети потпуно повучено. Други су, пак рекли, да је изјавио да ће се посветити изучавању економских проблема, те да ће написати једну финансијску студију. У то време појавила се мисао за оснивање "Велике Србије". Тада су га покретачи овог друштва посетили и тражили његову сарадњу, коју је он, према њиховим изјавама, одбио, изјавивши поново да не жели учествовати ни у каквом раду колоније и емиграције. Међутим, изгледа да је он сам давао ове директиве које су провођене у дело преко Ђорђевић Мике и Филиповић Душана. Ово потврђује и та чињеница, да је друштво "Велика Србија" узело Стојадиновића за почасног председника, а рад овог друштва није био плодан јер је одмах на почетку дошло до озбиљних сукоба између ионако малог броја чланова и присталица. Донета је одлука да чланови тог друштва могу бити само Срби из Србије, а остали, нарочито Црногорци, да не могу бити чланови истог. Рад друштва до сада се ограничио само на то што су издали два броја листа "Српска застава" и што су приредили две прославе - Видовдан и Светог Саву, које су биле јако слабо посећене. У последње време друштво не ради ни толико, већ једино животари. Осим поменутих, Стојадиновић се по доласку у Буенос Аирес састајао често са Бензаном и Конте Монтијем. О овом смо задњи пут послали опширније податке - јосе. Састанцима са овом двојицом присуствовали су понекад и Новаковић Бранко и Костић др Пера. Пре око шест месеци Костићу је умрла жена, па се и он у задње време скоро сасвим повукао, те се не појављује око "Велике Србије". На крају подвлачим следећи моменат: за време Стојадиновићевог боравка у "Сити хотелу" де Франчески Јоза је желео сазнати како Стојадиновић исплаћује хотелске рачуне. Сазнао је да у том хотелу ради као конобар један наш исељеник Шутина Анте, садашњи благајник "Сокола" - који је у добрим односима са Абацићем, па је преко Абацића покушао да то сазна од Шутине. Шутина се зато заинтересирао код благајника или неког од чиновника хотела, па је сазнао да је одмах по доласку Стојадиновића у хотел или чак прије његовог доласка дошао неки господин који је код послуге хотела оставио 15.000 пезоса за Стојадиновића и препоручио им да га добро служе. Касније су намештеници хотела месечно подносили рачуне Стојадиновићу који их је само прегледао и потписао, а пар дана после тога долазио је онај исти господин и исплаћивао их. Шутина, даље је рекао, да је чиновник хотела приметио да Стојадиновић има много новца и да у хотелу троши много више него и један гост хотела.

Руком писано из КП дома "Ниш"

5. маја 1952. године,
Ђорђе А. Боди

Др Милан Стојадиновић, бивши народни посланик Радикалне странке од избора 1923. год, а биран је у Црној Гори као министар финансија у влади "ПП" (изборна влада Пашић-Прибићевић) од 1923. године.

Каријера Милана Стојадиновића започиње почетком 1914. године пред Први светски рат. Постављен је за писара прве класе Министарства финансија 1914. године под министровањем покојног Лазе Пачу-а. Већ 1916. године на Крфу постаје начелник Главног државног рачуноводства Министарства финансија, пошто је као "неопходно потребан" био ослобођен од мобилизације и рата иако је био резервни артиљеријски официр. По ослобођењу 1918. године, постаје генерални директор државног рачуноводства министарства финансија.

На овај положај даје оставку 1919. године доласком за министра финансија др Воје Велковића и постаје генерални директор тада новоосноване енглеско-српске банке у Београду. Ова банка је пропала 1921. или 22. године пошто се утврдило следеће: 1. да није унела ни пет пара иностраног капитала, међутим бавила се берзанским спекулацијама, 2. да је новчана средства прибавила путем милионских кредита од Народне банке и других банака из Југославије (које су претрпеле губитак). Ова банка није имала ни сопствену зграду у Београду. 3. Да се бавила шверцом девиза и валута, па је овај посао вршила слањем валута и у писменим пошиљкама, које су на пошти вешто отворане од стране поштанских чиновника. 4. да је апсорбовала велике суме улога на штедњу масе ситних улагача који су падом банке изгубили своје улоге.

Пред пад ове банке Стојадиновић благовремено даје оставку на положај генералног директора и судска одговорност пала је на директора одељења Утјешинића, који је осуђен на неколико година робије, због чега је извршио покушај самоубиства и то пуцањем из револвера у слепоочницу - доцније је помилован. Напуштањем положаја генералног директора "Енглеско-српске банке" долази на положај Министра финансија (9. децембра 1922. године) у изборној влади 1923. године Пашић-Прибићевић. У овој изборној влади, као министар финансија, троши сва затечена новчана средства, па чак и српске депозите и прву траншу доларског "зајма" закљученог са "Чез-неошионел" банком у Њујорку, звани "Блеров зајам". Прва транша поменутог зајма стављена је на расположење 1922. године "коалиционој демократској радикалној влади", а према Уговору и Закону о зајму намењена је за изградњу железница и друге Уговором и Законом тачно прецизиране и фиксирани инвестиције. Ову траншу од 20 милиона долара стављену Влади на расположење код Народне банке претвара у

динаре уступајући Народној банци доларе по најновијем курсу. У државном буџету, затеченом од коалиционе владе за 1922-23. буџетску годину, нису били предвиђени ни кредити ни законска овлашћења за трошење једне милијарде и двадесет милиона динара, колико је стварно утрошено за време избора без икакве законске и буџетом одобрене могућности. Министар финансија повлачио је сукцесивно од Народне банке округле веће суме, и исте преко главне државне благајнице и финансијских управа трошио за изборне сврхе, тако да је импресионирао бирачке масе, а тиме их придобио, представљајући се као способан министар финансија и најбољи до тада финансијски стручњак. Да би утрошио овако велике износе, за кратко време од три месеца, употребио је једно недозвољено средство изигравање Закона о државном рачуноводству. Сви издаци за изборе вршени су на основу члана 131 Закона о државном рачуноводству. Ова законска одредба садржи овлашћење Министру финансија: "Да може привремено наређивати и исплате на рачун путних и селидбених трошкова државних чиновника (премештај и службено путовање), ситне државне набавке (канцеларијског материјала)" и где нађе за потребно, с тим да сви такви издаци морају у најкраћем року бити оправдани-ликвидирани уредно документовани. Ова законска одредба, као и остале одредбе поменутог Закона, претпостављала је постојање буџетом предвиђених и одобрених кредита. Како Министар финансија није смео да прима на себе одговорност наредбодаваца за утрошак овако великих издатака, то је за сваку исплата идејствовао одлуку Министарског савета са потписима Председника владе и свих министара. У поменутих одлукама је изложено како буџетом за 22-23. нису довољно предвиђени кредити, или уопште нису били предвиђени, зато се исти врше привремено и на основу члана 131 Закона о рачуноводству, с тим да сваки овакви издаци имају одмах по састанку Народне скупштине и озаконити. "И ако се буџетом не стиче нити губи право", што је Министру финансија као доктору финансијских наука било врло добро познато, он је финансијским законом (који је једногодишњи закон и чије је трајање везано за трајање дотичног буџета) признао извештај број година службе проведених у приватној служби за године државне службе и правом на пензију свима оним чиновницима приватних предузећа, банака и установа који би ступили у државну службу, тако да у случају политичких измена ниједан чиновник или службеник који би тада био постављен не би могао услед промене владе бити отпуштен, већ само пензионисан. Ово су користили и банкарски чиновници, среске и општинске деловође, да су постављањем у државној служби за порезнике, полицијске чиновнике и шумаре у шумским управама, одмах стицали право и на пензију, дакле постављен је сав онај државни апарат који има сталан додир са народним масама, према томе на исте је имао јак утицај. Ово су користили нарочито у Црној Гори и доцније после избора, тако да је једна најмања област имала несразмерно велики број

пензионера. Пред Други светски рат број Црногораца пензионера попео се на 30.000 лица што је дошло већином на овакав начин и признањем године службе за пензију, и године проведене у рату. Напомиње се да је доктор Милан Стојадиновић био биран у Црној Гори.

Највећу аферу у Југославији од 1918-41. године представља "афера с ратном штетом " која припада др Милану Стојадиновићу као Министру финансија од 22.-26. године. У овој афери учествују банке, као сарадници министра финансија, индустријалци и трговци, па чак и сам владаоц. Берзанским трансакцијама банке и трговци дошли су до милионских профита, док су индустријалци помоћу обвезница 2% ренте ратне штете на лак и јефтин начин добили на рачун репарације материјал, машине и инсталације за фабрике. Стварно оштећени грађани за време рата нису обештећени. На рачун репарације створени су нови поратни милионери, а Уговори о миру, Версајски, Сен Жерменски, изиграни и повређени тако да када је доцније Немачка престала да даје репарације држави СХС у натури и материјалу, наша држава изгубила је и спор у Хагу код међународног суда код кога је и тужила Немачку. Према одредбама поменутих Уговора о миру, ратна штета досуђена је само оштећеним грађанима Србије и Црне Горе, а накнада штете имала је да се изврши у ратама у року од 33 године по једном плану. Накнаду су имале да плаћају побеђене државе у злату или девизама као што је то Немачка плаћала Француској и Белгији. Француска и Белгија примајући злато од Немачке, исто су употребиле за подлогу француском франку, а оштећеним грађанима исплаћивали су накнаду штете у златницима. На овај начин Француска и Белгија решили су свој новчани проблем и обе монете добиле су златну подлогу и постале међународно платежно средство. Накнада штете у материјалу, машинама и инсталацијама, могла је да уследи само стварно оштећеним сопственицима фабрика и занатских радионица. Пошто Немачка ни економски ни финансијски није била у стању да плати савезницима све проузроковане штете као државама, као накнаду за трошкове коштања рата и упропашћеног материјала, то је у Версају усвојено решење, а оно је у виду одредаба Уговора о миру, признало само накнаду проузроковане штете приватним лицима оштећеним грађанима Француске, Белгије, Србије и Црне Горе. Ове одредбе Уговора о миру репарацијама само оштећеном грађанству Србије и Црне Горе изигране су од стране Краљевине СХС Законом о ратној штети и обвезницима 2% ренте ратне штете које су гласиле на "доносиоца" и тако постале хартије од вредности врло погодне за банкарско-берзанске спекулације и трговачке трансакције, уместо да гласе на име стварно оштећеног лица и сопственика предузећа. У Уговору о миру стајало је прецизно да се ратна штета досуђује грађанима тадашње Краљевине Србије и Црне Горе у златним францима (5,5 милијарди), међутим створена Краљевина СХС издаје Закон о ратној штети и обвезнице 2% ренте ратне штете, и она се

појављује као поверилац за репарације од Немачке зашта није имала активну легитимацију.

Грешка коалиционе владе радикалско-демократске искоришћена је прво од стране Немачке којој је било у рачуну да плати репарације у натури (машинама, старим материјалом итд), а да себи обнови индустрију модерним машинама (са јачим капацитетом производње и савременим изумима за време рата) и да се на лак начин извуче једне тешке обавезе Уговора о миру. Немачка је тада увидела грешку наше државе, али је ћутала и испоручивала материјал на основу обвезница ратне штете, да би обуставила доцније испоруку материјала. Држава, тада Краљевина СХС, према Уговору о миру поднесе тужбу Међународном суду у Хагу противу Немачке за неизвршење уговорене обавезе и једнострано кршење версајског Уговора о миру. Делегати наше државе као тужиоца у Хагу представљали су председник Јовановић и професори универзитета др Драгољуб Аранђеловић и др Милета Новаковић. Они су се у Хагу појавили као опуномоћеници краљевине СХС. Пошто је прочитана тужба на Хашком суду поднета од опуномоћених делегата краљевине СХС, Немачка делегација одмах је реагирала са захтевом да се тужба тужиоца краљевине СХС одбаци пошто Краљевина није оштећена и нема активну легитимацију да тужи у име оштећених грађана Краљевине Србије (која не постоји), а оштећени грађани не појављују се као тужиоци. Хашки суд усвојио је тада предлог немачких опуномоћених делегата и не упуштајући се даље у расправу поднете тужбе одбацио је тада тужбу Краљевине СХС према Немачком захтеву. Али грешку коалиционе демократско-радикалске владе са Законом о ратној штети и напред изложеним решењем правне стране репарационог питања, искористили су после мартовских избора 23. године два министра, и то доктор Милан Стојадиновић, министар финансија и доктор Лаза Марковић, министар правде, обојица рекламирани као еминентни стручњаци, сваки за своју струку. Са поменутих министрима, несумњиво споразумно, искористили су грешку Закона о ратној штети и целокупног практичног решења репарационог питања, на првом месту банке и банкари као шпекуланти, а затим индустријалци, тако да су они формирали богатство од стотина и десетина милиона, мада стварно нису оштећени, јер многи нису за време трајања рата и пре истога нити уопште нису имали никаква предузећа и имовину која је оштећена, да би им се накнадна милионска штета надокнадила. Афера "са ратном штетом" састоји се из низа трансакција берзанско-шпекулативних из којих су поједине банке и банкари формирали огромне капитале, а поменута два министра богатства и стварањем индустријских предузећа која пре рата нису постојала као таква да би од стране непријатеља за време окупације била оштећена. Као примери за ово тврђење послужиће следећи докази: На рачун репарације подигнута је у Београду фабрика хартије Милана Вапе, која пре рата није постојала као таква да би била оштећена. Пре

Светског рата постојала је у Београду на тзв. Варош капији картонашка радионица Милана Вапе која је коричила књиге државним надлештвима и приватним лицима. Радила је кутије од картона итд. По обиму рада и начину, иста је била занатска радња, а не фабрика. Међутим, инвестициона фабрика Милана Вапе подигнута је у Београду после рата представљале су тада вредност од преко 40 милиона динара. Истина је да у поменутој фабрици Милана Вапе није био само он сопственик, већ и држава, а он је после своје смрти и свој део оставио држави, пошто је постојао Уговор између Вапа и државе. Други пример служи као случај Владе Теокаревића и његове браће, како у Параћину тако и у Лесковцу. Познато је да је пре Првог светског рата у Лесковцу постојала радионица шајка и гајтана оца браће Теокаревића, коју су они називали фабриком. Фабрику штофа у Параћину пре Првог светског рата била је сопственост браће Михн из Беча који су изумрли, а последњи сопственик пре почетка рата живео је у Бечу где је и изумро. Ова фабрика као сопственост непријатељских поданика била је национализована и постала је некако сопственост Владе Теокаревића, да би инвестицијама на рачун репарације, до којих је дошао помоћу свога кума др Лазе Марковића постала једна од највећих и најмодернијих фабрика не само у нашој држави већ и на Балкану. Доласком на положај министра финансија у изборној влади ПП, Милан Стојадиновић почиње форсирано да ради на питању ратне штете и јачању вредности државних хартија од вредности, а нарочито "обвезница два посто ренте ратне Штете", које су на берзама биле натуране испод своје номинане вредности. Обвезнице два посто ратне Штете у промету и на тржишту куповане су и продаване по 100 до 120 динара. Номинална вредност била је хиљаду динара комад. Ово је наступило због непрестаности мисије техничког карактера, инфлационог дејства, и погрешног решења на доносиоца уместо на име стварно оштећеног лица, у коме случају обвезница на име представљала би укупну суму ратне штете и не би имала инфлационо дејство. Да би изазвао скок вредности обвезница два посто ратне штете министар финансија употребљава законски дозвољене мере, али исто претходно обавештени, користи неколико банака и индустријалаца да би купиле велике количине обвезница које су преплавиле тржиште. Пре него што су донете одлуке министар финансија, изложене у набавци материјала и оптреме преко ратне штете два посто обвезнице ратне штете, биле су претходно попуване од стране заинтересованих банака и индустријалаца. Колико се зна у овој шпекулацији познате су следеће банке :

1. Јадранска банка у Београду
2. Босанска банка
3. Југословенска банка
4. Банка Глик у Загребу

Поменуте банке покуповале су у огромним количинама ренту од два посто ратне одштете на берзи и од грађана по цени од 110 и 120

динара, па када је услед тражења ових хартија на тржишту наступио скок банке су постепено продавале на берзи диригујући цену. Цене ратној штети биле су скочиле на берзи са 120 и 150 на 450 и 500 динара по комаду. Тако да је поменути конзорцијум банака зарадио око 400 милиона динара у којој заради учествује и Милан Стојадиновић, тада минисатр финансија. Ово питање тада је расправљано и преко јавности, али не у овим детаљима. Оно је узимало и положај министра Стојадиновића, али пуноважних судских доказа није било јер је све спровођено у законској форми од старне министра који је у говору увек имао одбрану. Да је радио у интересу државног и иностраног кредита, а да се банкама и банкарима онда није могло забранити да на берзи тргују с државним хартијама од вредности. Тим пре што је вредност државним акцијама била знатно увећана и стабилизована, а то је повољан услов за побољшање државног кредита у иностранству. Значајно је истаћи да су за ове шпекулације и одлуке били сарадници у министарству министрови интимни пријатељи с Крфа Адолф Левензон, променио је презиме и назвао се Јаковљевић, директор државних дугова и Ото Фишер, доцније узео презиме Гавриловић, који је тада заузимао положај генералног инспектора министарства финансија, генеарлни инспектор финансија имао је под собом и девизно-валутни одсек тако да је контакт с банкарима био стално обезбеђен преко ових високих чиновника. За ову двојицу стварани су неки посебни услови пошто нису имали факултетско образовање, те према томе нису имали ни законске услове за положај који су заузимали.

Документа о овоме за време министровања Милана Стојадиновића, нарочито одлуке министарског савета на основу којих је утрошено једну милијарду и двадесет милиона динара на изборе од 8. марта 1923. године треба да се налазе у министарству финансија. Паду Милана Стојадиновића као министра финансија 1926. године допринео је случај шпекулације са ратном штетом на берзи са новцем краља Александра. Његовом индискрецијом сазнало се то у "Аеро клубу", где је Стојадиновић био члан и долазио је на чајанке. Када је отишао на двор краљ га је дочекао хладно и наредио му да његов новац, 15 милиона динара колико је било код Стојадиновића, преда одмах министру просвете ради подизања студентског дома у Београду. Тако је сазидан студенстки дом у Београду, а Милан Стојадиновић је био принуђен да поднесе оставку на положај министара финансија. Богатство министра Стојадиновића пред Други светски рат ценило се на 700 милиона динара. Оно је у иностраним банкама и иностраним хартијама од вредности. Под намесништвом, као председник владе смењен је и интерниран и на тајанствен начин отишао у иностранство пошто је спремао пуч да обори намеснике и исте похапси, а себе прогласи за "фирера" вођу, по угледну на Хитлера у Немачкој, да малолетног краља пошаље у Енглеску на школовање. Др. Милан Стојадиновић налази се сада у Јужној Америци као емигрант. За време окупације 44. год његова жена Аугуста са две

кћери била је пуштена да иде у Швајцарску, а одатле је отишла у Америку. У то време говорило се да је његова жена приликом доласка у Швајцарску подигла раније депонованих од стране њеног мужа један милион шварцарских франака, па је тек онда продужила пут за Америку. 25. године, опет у изборној влади Милан Стојадиновић налазио се на положају опет минситра финансија. За изборно финансирање др Стојадиновић употребљава исте методе као и 23 године, само што је финансијски ефекат у овој изборној години много већи него од 23 године. Избори 25 коштају једну милијарду и двестотине милиона динара. И за ове изборе буџетом нису били предвиђени кредити нити новчана средства, зато је употребљен опет систем привремених исплата на основу члана 131 закона о државном рачуноводству, а после избора одмах по сазиву Народне скупштине унапред припремљени пројекат закона о накнадним ванредним кредитима, чиме легализује све ове извршене издатке тако да је одговорност министра финансија и владе отклоњена. Код народне банке постојала је гаранција француске државе у износу од 800 милиона француских франака као врста подлоге за стабилизацију динара који је због инфлационог дејства због увећаног новчаног оптицаја, замене круна, без металне подлоге био колебљиве вредности. Ова француска гаранција названа је "стабилизациони зајам" и министар финансија исту употребљава као да је зајам у готовом новцу и по тадашњем курсу француског франка претвара га у динаре, тако да инфлацијом, увећањем контигента новчаница добија износ од око две милијарде динара. Тако је обезбедио новчана средства за изборе. У току министровања Стојадиновић је утрошио депозите, тако да је држави створио један тајни невидљиви летећи дуг за који није знала Народна скупштина, тако да су многи народни посланици и грађани питали са чуђењем: "Откуда му новац?" После његовог пада с положаја министра финансија све ове закулисне радње показале су своје дејство, да су сви српски депозити и пупилни капитал били одузети од главне државне благајнице и предати државној хипотекарној банци (Управи фондова). Која је увек била ликвидна и способна да плаћа велике износе. Његово министровање оставило је тешке трагове и у државним финансијама. Почетак привредне кризе у нашој земљи има новчани карактер, јер је последица финансирања и новчаних трансакција и манипулација министра др Стојадиновића. На првом месту нагло увећавање државног буџета узнемирава народну привреду и ствара поремећај у механизму привредног живота. Домаћа индустрија, форсирана свим могућим повластицама, апсорбовала је тада кредитима код банака око седам милијарди динара. Банке као кредитори индустрије постале су инсолвентне према својим улагачима, који су услед овако створене новчане кризе тражили повраћај улога датих на штедњу. Како банке нису биле ликвидне, услед датих кредита индустрији, тако су наступили падови банака с ванстечајним поступком, такозваном "Нагодбом". „Нагодбом" су улагачи били оштећени у толикој мери да су једва 20 до

30 одсто својих улога могли да спасу, а код појединих банака ни пет пара од свога улога на штедњу. Привредну кризу аграрних држава потенцира и заоштрава "дампинг" житне политике Совјетског Савеза у 30 и 31 години. СССР после тешких искустава и после такозване аграрне револуције 28 године да би отклонио оскудицу у исхрани становништва која је нарочито погађале градове све дотле незасађене површине па чак и општинске утрине засеје пшеницом. Обична жетва како 30 тако и 31 године пружила је тако богат принос и вишак да је Совјетски Савез почео са извозом првокласне пшенице у све европске индустријске земље које су увозиле иначе жито из Канаде и Америке и других аграрних држава. Како су тада односи између Русије и Немачке били пријатељски, јер је Немачка подизала у Русији индустрију испоручујући јој машине и инсталације за фабрике, па и своје инжењере и стручњаке, то се извози жита за Немачку 31 год. на стотине хиљада вагона, тако да је овај житни дампинг оборио цене житима у Европи у толикој мери да су жита на свим европским тржиштима пала за 60 до 80 осто.

Криза добија међународни карактер. Цене жита су тако ниске да оне не износе ни режију за наднице земљорадника. У Југославији је цена тада била 80 динара за сто килограма тако да је и у овом случају држава интервенише оснивањем привилегованог извозног друштва АД "Пизад" који законом о пшеници од 31. године и уредбама за откуп преузима откуп вишка пшенице које произвођач изнесе на тржиште по прописаној цени од 160 до 180 динара за 100 кг, према квалитету и хектолиратској тежини пшенице. "Призад" у име државе преузима на себе целокупан извоз свих житарица у иностранство, тако да добија извозни монопол и појављује се као једини извозник житарица и пољопривредних производа из Југославије, док у овако створеној ситуацији произвођач жита буде спасен. Када је доцније престала потреба да држава диригује откупом такозвани "житни режим" је ликвидан и "Призад" је постао извозно акционарско друштво па му је и искључиво право извоза укинута. Друга епоха привредне и финансијске политике др Милана Стојадиновића почиње образовањем владе "Јерезе". Под његовим председништвом 35 кад наступа нагли преокрет како у унутрашњој, тако и спољној привредној политици Југославије, оријентацији према Немачкој у којој је дошао на власт нацистички режим с Хитлером дело је др Стојадиновића и његове владе. Уз низ привредних недаћа и трзавица у Југоаљвији ствара режим Милана Стојадиновића за који он сноси највећу одговорност. Трговински уговори с Немачком представљају први корак ка економском поробљавању Југославије од стране Хитлерове Немачке. Извоз свих пољопривредних производа, дрвета, руда диригује се за Немачку помоћу трговинских уговора, који је погрешно назван "клиринг", иако је он на пракси представљао обичну трампу пољопривредних и осталих производа Југославије у замену за индустријске производе. Извоз производа из Југославије за Немачку за време Милана Стојадиновића увећавао се из године у годину тако да је

пред његов пад достигао 72 осто целокупне југословенске извозне трговине. Политика Милана Стојадиновића према Немачкој довела је Југославију у пуну економску зависност од Немачке са катастрофалним последицама. Тако да је капитулација 41 само последица и трговинске и државне политике коју је водио Милан Стојадиновић, са својом владом.

Последице:

1. Југославија је везујући скоро три четвртине своје спољне трговине за Немачку изгубила своју економску независност и остала европска тржишта.

2. За своје извезене производе у Немачку Југославија је изгубила девизе и стране валуте које је добијала извозом у земље златног важења

3. губитком тржишта у Европи и Блиском истоку (Турске, Египта) нестао је прилив девиза и златних валута у Југославију, а са овим губитком ослабила је, а затим и престала њена способност за плаћање способност њених плаћања у иностранству.

4. Пад вредности динара пошто је Немачка у клириншким уговорима одредила однос немачке марке према динару о односу један према 14.

5. Оваквим прописивањем динара према немачкој марци наступио је пад вредности динара на свим тржиштима Европе.

6. Југославија је због оскудице валута била принуђена да откаже плаћање у иностранству девизама и валутама и да сва своја плаћања регулише извозом производа.

7. У Југославији је наступила несташница и исцрпљеност услед великог извоза за Немачку која је стално увећавала контингенте југословенског извоза сировине и хране, јер спремала се за рат

8. Клириншким уговорима ојачао је ратни потенцијал Немачке, а слабљена ратно-привредна способност Југославије.

9. Југословенски извоз руде, дрвета, стоке и хране помагао је ратно-привредни план Геринга и др Шахта

10. У Југославији је створена криза тако да је у градовима већ трошен хлеб с јаком мешавином кукуруза, а изазван скок цена и хлебу и меду и осталим производима због исцрпљености створене огромним извозом а тиме и девалвација динара.

11. Немачка је за извезене производе из Југославије плаћала Југославији својим индустријским производима како је она хтела, мењајући често и уговоре и обавезе. Уместо машина и локомотива за железнице давала је радио апарате, хармонике и музичке инструменте мада се уговором обавезала на извоз машина и локомотива.

Доласком на власт М. Стојадиновић узима и ресор министра иностраних послова где за помоћника доводи министра Миљивоја Пиљу, начелника одељења Министарства трговине коме поверева закључење трговинских уговора с иностраним државама, а нарочито с Немачком. Тако да спорну трговинску политику пресељава из министарства

трговине у министарство иностраних послова. Тако да су с Немачком закључивани клириншки трговински уговори с трајањем од једне године. Ови краткотрајни трговински уговори били су штетни по Југославију као аграрног партнера у уговореном односу, а корисни по Немачку као индустријског партнера, пошто је њена индустрија, као индустрија ратне привреде, према Геринговом плану, радила без прекида. Она је стварно била мобилисана и припремала рат. Немачкој су биле потребне сировине па је зато клириншким трговинским уговорима с многим европским, азијским и јужноамеричким државама створила могућност да капацитет производње своје ратне индустрије подигне до максимума.

Ови уговори имају и свој историјат. После закључења Брест-литовског уговора о миру с Русијом 1917. године, Немачка се снабдевала из Русије и храном и свим сировинама потребним за вођење рата. Русија је била у револуцији, па јој је било потребно подизање индустрије и обнова земље. Од савезника није могла да добије ништа, пошто их је напустила закључењем сепаратног мира. Како ни Немачка ни Русија изоловане због рата и револуције нису имале злата и међународна платежна средства то су мењањем аграрних производа за индустријске створили трговинске односе који су се између Русије и Немачке развили и после потписа версајског уговора о миру. После Версаја Немачка и Русија биле су стварно под привредном блокадом зато су код азијских држава нашле повољне услове за трговинске односе. Тако је на пример и држава Манџуко испоручивала Немачкој плод соје и друге аграрне производе, а Бразилија кафу. Немачка је 34 доласком на власт Хитлера закључила "клириншке трговинске уговоре" с 35 држава у Европи, Азији и Јужној Америци, тако да је створила све услове за развој ратне привреде благовремено и пуних шест година пре почетка Другог светског рата. Поред Југославије на Балкану су имале клириншке уговоре Румунија, Бугарска, Турска али су највише исцрпљене овим уговорима Југославија и Бугарска, тако да су на овај начин и привредно стратегијски биле онеспособљене за рат. Турска је у овом погледу била обазрива јер је као неутрална у рату имала трговинске уговоре и са западним савезницима.

Клириншки уговори Југославије и Немачке пружили су Југославији индустријске производе алате и пољопривредне справе да би омогућили аграрну производњу која ће користити Немачкој. Међутим Немачка није испоручивала Југославији машине које би користиле ратној индустрији. Уколико је испоручивала авионе типа "месершмит" у једном малом броју они су били застарели и већ неупотребљиви за немачку армију. Немачка је на овај начин ове земље укључила у свој ратно-привредни простор и изоловала их да буду опасне у војно стратегијском погледу. Зато је и одговорност Милана Стојадиновића утолико већа и представља злочин, дело са свесном припремом изјдаје и државе и народа у правом смислу те речи, јер су доцније и догађаји који су се одиграли то показали у

пуној страхоти и страдању. Док се он благовремено уклонио и избегао опасност. Позната је афера с Конкордатом и изненадна смрт патријарха Варнаве за време владе Милана Стојадиновића. У Београду се говорило да је за изгласавање конкордата у Народној скупштини употребљен новац који је Ватикан ставио Стојадиновићу на располагање у износу од 200 милиона италијанских лира, код познате италијанске банке "Банка ди Милано", помоћу ког новца су плаћени гласови народних посланика. Изненадно тешко обољење од стомака, од чега је у тешким мукама умро патријарх Варнава, приписује се Стојадиновићу. Под сумњом да је Варнава отрован у јелу прахом од туцаног дијаманта. Оваква тровања позната су из времена папе Борџије и нема спаса, а умире се у страховитим боловима и мукама у стомаку. После изгласавања конкордата Мусолинијева влада скинула је секвестар с имања кнеза Павла у Флоренцији у Италији, који је он наследио од своје мајке, Италијанке по пореклу, и имала је неку племићку титулу ди Сан Данато, које је папа давао истакнутим личностима које су имале заслуге за католичку цркву. Како је деда кнеза Павла по мајци био милионер и врло богат човек као бродовласник на Дњепру, а живео је у Кијеву у Русији, то је милионским поклонима католичкој цркви добио племићку титулу од папе Сан Донато, од светог Доната. Поменуто имање у Флоренцији купио је деда по мајци од кнеза Павла у Флоренцији и представља властелинско имање с дворцем и великим воћњаком од поморанџи и лимуна. Мусолини је доласком на власт ставио под секвестар властелинска имања па га је после постепено скидао према заслугама. Пошто је кнез Павле као први намесник дириговао вођење спољне политике то је Стојадиновић био његов извршилац као министар спољних послова, али је зато сва одговорност падала на Стојадиновића, док су обојица црпели материјалне користи.

Ђорђе Боди

УДБА сачињава план

12. август 1952. године

Први извештај:

Стојадиновић др Милан, његово држање иза рата и наш план акције у вези тога:

1. Читаво време рата је провео у интернацији на острву Маурицијус под надзором британских власти. Почетком 46 пуштен на слободу, те се пребацио у Рио де Женеиро, а онда у Буенос Ајрес. Жена Аугуста и две кћерке пребегле су из Београда у Рим почетком 44. Ту се млађа ћерка удала за четничког поручника Душана Радоњића. Половином 46 су сво

четворо прешли у Буенос Ајрес. Ту се старија ћерка касније удала за једног румунског емигранта - грофа, али се убрзо од њега и развела. Од преласка у емиграцију нико од Стојадиновићеве породице није узео никаквог учешћа нити израженог непријатељства према ФНРЈ. Ово важи и за његовог зета Радоњића. У земљи се налази његов брат Драгомир и сестра која живи на слободи. Народне власти су свима ради колаборације заплениле имовину. Драгомир је осуђен на 15 година робије, а налази се на издржавању казне у Сремској Митровици. Држи се дисциплиновано, педантно извршава све задатке, не учествује у акцијама недисциплинованих кажњеника, али иако знаде о њиховом роварењу, претпостављене о томе не обавештава. Поднео је молбу за помиловање, али је ова одбијена.

2. Преласком у Буенос Ајрес др Милан Стојадиновић се одлично пласирао у економским, а кроз то и политичким круговима Аргентине. Фунгира као стални финансијски саветник владе провинције Буенос Ајреса (седиште у Ла плата-и) као повремено финансијски саветник аргентинске централне банке, а повремено га по политичким линијама консултује и аргентински МИП. По неким информацијама има отворен приступ и до Перона. Уз то као акционар учествује у неколико већих предузећа. Рачуна се да његов месечни приход износи нешто испод две хиљаде долара. На привредном плану одржава контакт са својим предатним интересентима из Европе.

3. Током четворогодишње разраде његове делатности у Буенос Ајресу нисмо могли установити ни један случај његовог активног иступања против ФНРЈ. Политичка емиграција се на њега много обраћала и покушавала га активизирати, али је он то обијао. Добија се дојам да он емиграцију сматра изгубљеном, безвредном и бескорисним сваки њен рад. Једино је у два наврата мањим сумама помогао црквену општину у Буенос Ајресу и за неке појединце издејствовао уселење. Сам издаје једну економску ревију, а у овој редовно пише позитивно о економици и привредном развоју ФНРЈ.

4. Почетком ове године Стојадиновић се случајно срео с нашим трговинским делегатом Љубибратићем у Буенос Ајресу. Тај сусрет смо ми подржали те је у међувремену дошло до још четири контакта. Задњих дана Стојадиновић тражи да се сретне с неким од службеника нашег посланства. За време горњих контаката Стојадиновић се држао врло пријатељски и изражавао у пар наврата спремност да помогне ФНРЈ на привредном плану. За себе износи да нема никаквих политичких амбиција, да је он пре рата доста дао од себе и да сада жели бити једино лојалан патриота. Необично фали нашу економску политику и напоре на привредном развоју земље. Нашу спољну политику потпуно одобрава.

Истиче као врло паметно што се ми нисмо везали уз никакве блокове, а за себе каже да би исту ту политику и он сам водио иза рата да је био на власти. У разговорима је алудирао на успостављању легалних веза с нашим властима те се добио дојам да се жели легализовати као наш грађанин у иностранству. Своју евентуалну помоћ земљи из иностранства он је на тактичан начин везивао уз нашу претходну измену става према његовом брату и сестри у земљи. Наиме, говорио је да би њима двома јако тешко пало ако би сазнали да он из иностранства помаже Тита, док се њих у земљи прогони. Од Љубибратића је тражио да приватно испита да ли је он изгубио држављанство, како се на њега у земљи гледа, да ли би се могао вратити и ако се врати да ли би му дали председничку пензију и вратили имовину. У сваком моменту се показао спремним да разговара с нашим људима.

5. Немајући подесно лице за контактирање Стојадиновића на лицу места упутили смо курирским послем саветника Бошка Видаковића 8. августа да обави овај задатак у Буенос Ајресу. Наш план је да се контакт и евентуално сарадња одвија на пријатељско-патриотској бази имајући код тога у виду и све елементе његове рехабилитације. Ако ово успе Стојадиновић би се краће време држао на провери у Буенос Ајресу, а потом би га се орјентисало на рад у Европи са центром у Швајцарској или Немачкој. Задатак би био обнављање старих крупних привредних и политичких веза и његово ангажовање на том плану. Код првих контаката саветник Видаковић ће му изнети да није изгубио држављанство као и остали емигранти, да противу њега није покренут никакав судски поступак али да треба рачунати с тим да би код повратка морао већ и ради саме јавности одговорати за рад у периоду до 39. године, јер је он опште омрзнут као носилац фашистичких идеја на Балкану и разбијач Мале антанте. Његово претходно ангажовање у корист наше земље и ефикасна помоћ на привредном и политичком пољу створили би услове рехабилитације предратног рада. Када би до тога дошло могао би рачунати на све бенифиције које уживају наши грађани у земљи. Да покажемо добру вољу ми би с наше стране били вољни предузети мере у циљу олакшавања материјалних услова његове сестре у Београду, као и смањење односно ослобођење од казне његовог брата Драгомира. Помињемо да је Стојадиновић за њега необично везан и да за његову судбину сматра и себе кривим. За евентуалан рад у Европи ми смо спремни да му ставимо на расположење потребна материјална средства или капитал за рад ако их нема. За почетак ангажовања поставило би му се у задатак да преко својих аргентинских веза ради у вези Павелића и усташа, а преко економских веза да нам помогне на питању трговинских односа између наше земље и Аргентине.

Први разговор Бошка Видаковића с Миланом Стојадиновићем

1. Разговор с Миланом Стојадиновићем одржан 20. августа 1952. године.

Чим је дошао настојао је да сазна одмах ко сам, шта сам по функцији, да ли сам премештен у Буенос. Објаснио сам му да сам само у пролазу кроз земљу и да сам искористио тренутак да се видим с њим, пошто сам већ раније био обавештен о неким његовим мишљењима. Одмах сам навео разговор на Ужице и неке његове политичке пријатеље, које и један и други добро познајемо и о којима сам му дао опширне информације, будући да су га многи интересовали. Стојадиновић је после добивених информација о неким његовим бившим пријатељима прешао на серију питања о догађајима који су се одиграли у земљи од момента његовог конфирмирања до данас. Питања су му била несистематска, истргана, што објашњавам његовом жељом да сазна што је могуће више у исти мах. А осим тога и извесну збуњеност. Ваља напоменути да је Стојадиновић у почетку разговора настојао да задржи супериоран став у односу на мене, али да је како се разговор развијао тако он попуштао у свом држању. У првом делу разговора Стојадиновић се задржао на решењу националног питања. Постављао је многа питања - између осталог такво да нису случајно Срби данас прогањани у Хрватској. Настојао сам да му објасним начин решавања националног питања уопште, а посебно у Хрватској, покушавајући да своје излагање прилагодим његовом начину резонувања о том проблему. Изненадила га је чињеница да у Хрватској влади учествују и Срби, припадници српске националне мањине у Хрватској. Приликом додиривања македонског националног питања Стојадиновић је изражавао бојазан да Бугари не подвале Србима, зато што му је познато да је у Македонији био велики број бугарофила преко којих су Бугари спроводили своју политику. Стојадиновић сматра да му је тај проблем прилично познат јер је и сам својевремено настојао да га реши уз ослонац и форсирање србофилских Македонаца, одбацујући компромитоване српске и црногорске чиновнике који су били својевремено послати у Македонију. Врло је задовољан да Југославија није изгубила него напротив добила још територија (Истра) што сматра великим успехом маршала Тита и његове политике. Приликом речи о овим питањима тражио је објашњење о односима с Албанијом и данашњем статусу и држању албанске мањине. Проблематика по горњим питањима само му је делимично позната. Толико колико је могао да сазна из америчких публикација. После извесног наклапања по горњим питањима интересовао се о Дражи и његовом покрету. Питао ме је шта ја мислим о личности Дражиној као и о самом покрету. Одговорио сам му да сматрам да је Дража био хроничан алкохоличар и лично врло неспособан човек за ма какву

акцију. Он ме је прекинуо у излагању о Дражи тврдећи да се слаже са том констатацијом и да се његови подаци о Дражи слажу са изнетим мишљењем. Испричао је притом како је сам у своје време имао много муке с Дражом кад је овај био војни аташе у Софији, којом приликом је правио неке комбинације да убије краља Бориса и да је он на крају био приморан да смени тог лудака. За Јевђевића и Ђујића говори да су велики покварењаци и будале. Он каже да му је сам италијански посланик у Буеносу, кога сматра антифашистом, испричао да су ова двојица сарађивали с италијанском војском и чак се јавно кретали са војним функционерима по Сплиту. За сам покрет вели да га је у почетку схватио као позитиван и да је у свету у први мах почео да се афирмира као рехабилитација срамне капитулације југословенске војске. Компромитација самог покрета морала је да уследи јер је вођен од политичких и војничких аналфабета. Говорећи о горњем испричао ми је једну пикантерију коју је он чуо од разних избеглица, а која упоређује Дражу и Тита. По њој Дража се држао особењачки, све жене је елиминисао из свог покрета називајући их курвама. Када је долазио у село одседао је у неким колибицама, док је Тито, напротив, умео да придобије жене, па преко њих и мужеве и да се држи врло чисто и у релативном сјају што је народу импоновало. А, ево реаговао сам на ову неозбиљност, налазећи да ипак то њему не доликује, и да се Тито ни са ким не може упоредити кроз пикантерије. Стојадиновић се одмах извинио наводећи да је он врло слабо обавештен и да је ту ствар чуо од избеглица. Намерно сам затегао у овом тренутку да бих одмерио колико је Стојадиновићу стало за продужетак разговора. Начин и тон којим се извињавао због ове приче оставио је утисак да му је много стало да не прекидам даљи разговор. После овога, разговор се наставио у нешто измењеном тону са моје стране, а касније је добио свој нормалан ток, нешто непосреднији и отворенији. Стојадиновића је у даљем току разговора нарочито интересовала личност маршала Тита, за кога је настојао да дозна што је могуће више детаља. Једног тренутка поставио је питање да ли маршал можда није Рус. Но одмах је сам одговорио да је та верзија апсолутно отпала појавом Резолуције ИБ-а и даљим током односа између Југославије и СССР-а. Изјављује да Титову личност сматра врло снажном и одлучном, да у потпуности акцептира спољну политичку линију и да у њој види гаранцију даљег успеха Југославије. За Кардеља каже да је врло паметан човек и да су га импресионирали његови мудри иступи у ОУН. Вели да и он дели мишљење многих компетентних личности који Кардеља убрајају у најснажније личности које су иступиле у ОУН. Политику независности коју Југославија проводи сматра врло мудро и најкориснијом за Југославију, додајући да је и он сам настојао да води такву политику у своје време. Егзистенцију Југославије види могућу само кроз монолитну Југославију, те зато успех у погледу стварања јединства сматра огромним. Из начина са којим је он говорио о постигнутом јединству видело се да му није било јасно како је

дошло до истог, но узимао га је као факат. Изјављује да и сам стоји на становишту југословенства. На ову његову изјаву поставио сам му питање каквог он учешћа има у издавању српског листа "Застава" који стоји на српским шовинистичким позицијама. Одговорио је да тај лист издају његови пријатељи и да је исти само као пандан усташким и великохрватским листићима који излазе овде, да он није написао ниједан чланак за тај листић, и да чак ти његови пријатељи који издају и уређују исти, стоје на југословенским позицијама. Поставио сам му питање шта он мисли о делатности грађанских политичара у емиграцији и какав је његов однос према њима. Стојадиновић се категорички оградио од политичара у емиграцији и њиховог активисања тврдећи да већину њих финансирају Американци и да су се они готово сви претворили у обичне плаћенике, чији политички ставови немају никакве реалности нити икоме користе. Он сматра да данашњи рад политичке емиграције, будући да се одвија у пуном нескладу са ситуацијом у земљи, али и у свету, само штети Југославију, и никоме не користи, и да он због тога све такве политичаре сматра обичним издајницима и туђим плаћеницима.

Стојадиновић вели да и поред тога што је антикомуниста, нема права да својим јаловим радом штети Југославији, због чега и задржава политички пасиван став. За Цветковића вели да је обична фукара, за Мачека да је излапео, сви остали, и већи и мањи калибри млате по празној слами. Искористио сам реч о Мачеку и поставио му питање о усташама у Аргентини и односу Перонове владе према њима. Стојадиновић је оквалификовао усташе као крвождере и са великом мржњом је говорио о њима. Он сматра да је прилив усташа у Аргентину извршен углавном по жељи Перона да прими што је могуће више емиграната ради попуне огромних ненасељених простора, а затим живом активношћу католичке цркве проблему емиграције усташа. У почетку је важну улогу одиграо др Бензо, бивши конзул у Берлину, који је успео да уђе у Перонову околину и да лично на истога упливише. Свој утицај Бензо је изградио на својој лекарској специјалности, специјалиста за срчане болести, те је као такав успео да се пласира добро у Пероновој околини. Бензо је постављен од Перона за хрватског "конзула" са компетенцијом решавања свих питања око хрватско-усташке емиграције. Код Бенза се јавила амбиција да постане вођа Хрвата у емиграцији и почео је у том смислу извесну активност, због чега је дошао са Павелићем више пута у оштар сукоб, па се на концу повукао. Стојадиновић вели да личност познаје Бенза, који је културан човек, и преко кога може доста да се информише о делатности усташке емиграције. Поставио сам му питање да ли је за њега ко од меродавних фактора питао што о усташама. Стојадиновић је испричао да су га консултовали најмеродавнији фактори и да се он изјаснио категорички о усташама и Павелићу као обичним злочинцима и крволоцима који су побили десетине хиљада Срба и да им је указао на евентуалну опасност

коју би усташе могле да представљају за сам Перонов режим у условима евентуалног врења у земљи, пошто је то елеменат који се врло лако може подкупити. Поставио сам му питање чиме објашњава толику подршку од стране режима усташама. Стојадиновић је одговорио да је примарни моменат у свему томе жеља режима да привуче што је могуће више избеглица из Европе, без икаквог обзира на прошлост јер је то једини начин за попуно огромних празнина у радницима и стручњацима, и да је политички азил поштован у Аргентини као традиција. Активност усташа око формирања владе у избеглиштву и издавања марака сматра злоупотребом од стране Павелића и тврди да је сигурно обавештен да тако сматрају и меродавни органи и да је Павелићу прилично оштро скренута пажња од стране полиције да се такав рад и у таквој форми не дозвољава. За доказ да је такав корак од полиције учињен, Стојадиновић наводи чињеницу да је јавно манифестовање усташког рада у знатној мери смањен. Стојадиновић тврди такође, да поуздано зна да и садашње активисање усташа кроз нешто измењене форме такође је нерадо гледано од владе и контролисано од полиције. Стојадиновић вели да се усташе налазе у лошој материјалној ситуацији и да нису финансирани од режима и да им је главни извор шверц. Сматра да би сваки корак направљен код Министарства спољних послова са захтевом за ограничење усташке делатности сигурно имало добрих резултата, наравно уз услов да се што је могуће боље документује и у згодној форми изнесе рад усташа. Стојадиновић сматра да би цитирање наредби из усташког листа која имају војни карактер, затим указивање на издавање марака, било углавном дозвољено. Скренуо ми је пажњу да је обавештен да су усташе припремале 300 наоружаних људи које су требале да узму учешће у Естензоровом преврату у Боливији. Не зна тачно да ли су узели учешћа, но сам факат да су се организовали у ту сврху сматра врло важним, нарочито када је Естензор почео да окреће леђа Перону када су се Перонове наде у задржавање потпуног утицаја над Естензором почеле да јалове. Овај моменат би такође могао да буде набачен као опасност за Перонов режим уз згодну алузију на то, да онако како су то наоружане усташе купљене од Естензора, тако могу бити у једном тренутку купљене и од Перонових противника. Он сматра да би ово било довољно за позитиван успех, корак. Скреће пажњу на један моменат из аргентинских закона, по коме се не дозвољава организована делатност емиграције земље са којом постоје дипломатски односи, истина на овакву усташку делатност. Евентуални захтев за изручење наишао би, по његовом мишљењу, на одбијање. Скреће пажњу да би се требало информисати о евентуалној усташкој активности у Боливији, пошто претпоставља да исти могли покушати да у Боливији изграде једно своје упориште. Поставио сам му питање на основу чега он закључује да би корак за ограничење усташке делатности имао успеха. Стојадиновић тврди да је поуздано обавештен од својих пријатељских веза, а затим да је то у складу са настојањем Перона да ликвидира све

националне емигрантске организације, пошто исте сметају оштром курсу асимилације свих емиграната. Подвлачи да полиција прати Павелићеву делатност. Вратио сам се на личност Стојадиновића наводећи да ми исприча како је дошло до његовог одласка у Аргентину. Стојадиновић је почео са тим како многи мисле да је он покрао милионе, док он пак овде живи од свога рада. Перон му је наводно упутио позив, пошто је био обавештен о његовој високој стручности, јер је Перон у то време користио насталу ситуацију и скупљао из целог света све стручњаке који су имали интереса да дођу у Аргентину. Дошао је као Перонов гост и становао годину дана у најскупљем хотелу на рачун владе са целом породицом. Запослен је као финансијски саветник владе провинције Ла Плата, но он даје и привредне финансијске савете. На моју примедбу да приходи које има од тога, не могу бити довољни за такву једну личност као што је он, одговорио је да његов зет Радоњић има неколико предузећа и да су тиме приходи повећани. После тога он је прешао на разговор о својим везама, како у Буеносу, тако и у свету. Очито настојећи да ми стави до знања да су му многа врата у Аргентини широм отворена, а и ван ње. Подвукао је да одржава своје старе економске везе како у Немачкој тако и у Енглеској, чак је у томе ишао тако далеко да ми је показивао нека писма која је недавно добио из Немачке и Енглеске од наводно високих личности. Пало ми је у очи да је Стојадиновић нарочито настојао да ме убеди у важност тих својих веза. На моје питање шта намерава у скорој перспективи, да ли мисли да иде у Европу или пак да остане ту, одговорио је да нема намеру да иде за годину или годину и по, јер је почео да пише своје мемоаре, које мисли за то време да заврши, а и оптерећеност великом фамилијом не би му дозволила да се тако лако одлучи на неку сеобу. Но после истека тога времена одлучиваће према ситуацији. Питао сам га да ли је већ написао своје мемоаре, и да ли би ми могао дати онај део који третира његово прогонство, да прочитам. Стојадиновић је одговорио да је тек скициран тај део и да га још није обрадио. У вези са мемоарима Стојадиновић се интересовао да ли би могао добити неке документе из архива МИП-а, пошто сам му одговорио, колико је мени познато већи део архива за време рата је пропао и да му не могу ништа поуздано рећи. Стојадиновић подвлачи да ће своје мемоаре завршити са периодом Тита, пошто није компетентан да пише ма шта даље о даљим догађањима. Стојадиновић је покушао да третира питање свога брата, који се налази на издржавању казне. Но ја сам заобишао разговор по овом питању пошто сам оценио да је ово питање које га највише интересује јер га је Стојадиновић у неколико махова покушао да наметне. Стојадиновић је у неколико махова набацивао питање свога положаја, подвлачећи да није колаборирао са Немцима, нити се ма чим огрешио у протеклом периоду. Интересује га да ли би могао добити југословенска документа с обзиром да није примио аргентинско држављанство. Питао ме је шта би било са њим у случају да

се врати и шта се уопште о њему мисли. Одговорио сам му да се са формално-правног гледишта он не може третирати као колаборациониста нити ратни злочинац, па према томе да не би могао бити ни суђен, али да он међу Србима стоји као фигура којој се приписује почетак разбијања Мале антанте, онда тесно повезивање са фашистичком Немачком и да би због тога његов повратак био непопуларан. Из тона и начина постављања овог питања било ми је јасно да он бар за сада не гаји никакве илузије о свом повратку. У једном тренутку, нешто касније, испричао ми је у мало шаљивом тону како му је неки избеглица који је касније дошао тврдио да је он после Тита најпопуларнија личност. Настојао сам да га добро оценим када је ово причао због перспективе каснијих разговора. Но ништа нисам могао поузданије да закључим. Пошто је већ поодмакло време, припремао сам се да пођем и у том моменту Стојадиновић ми је изразио жељу да се са мном види још који пут. Одговорио сам му да је мало незгодно да телефонирам или пак да се са њим јавно виђам, на шта ми је Стојадиновић дао свој кућни телефон и рекао ми да му се јавим под псеудонимом "Босанац" и да преко његове жене закажем дан, а то ће значити да се у два сата тога дана нађемо на истом месту. Приговорио сам да је незгодно у службеној просторији, на шта је Стојадиновић одговорио да је то најбоље пошто ту долазе многи странци, а затим после два нема никога, на шта сам пристао. Са неколико конвенционалних фраза поздравио сам се и отишао.

Оцена: читав ток разговора оцењујем као позитиван. Сматрам да линија даљег повезивања може да се креће у два правца: а) брат и б)економско везивање.

Форма односа, бар у почетку, мора да буде тактична с обзиром да он држи прилично до себе као бивше "величине".

Други разговор Бошка Видаковића са Стојадиновићем

22.8 1952. године

Други разговор био је много непосреднији. После моје изјаве да имам мало времена, пошто путујем за Сантјаго, Стојадиновић је схватио да му је ово задња шанса и омах је после краћег увода у разговор који се односио на грађанске политичаре набацио питање које га је највише интересовало.

Атмосфера је већ била погодна за обострани наступ и откривање карата.

Стојадиновић ме је питао да ли шта знам о његовом брату о чијој је ситуацији врло мало обавештен преко сестре. Рекао сам му да сам нешто мало обавештен и да знам да је његовом брату сада знатно боље, да ради интелектуалне послове и да чак има извесну награду за исте, да

је сам или са још једним у соби, итд. Објаснио сам му да ми је ово познато пошто сам још у земљи претпоставио могућност једног оваквог састанка те сам се интересовао за његове. Стојадиновић је изразио чуђење да је његов брат тако жестоко осуђен, наводећи да није написао ни један једини чланак у "Времену" и да он према томе није ни колаборирао са Немцима, затим када је већ осуђен, зар није могао до сада бити помилован, када су пуштени и помиловани многи ратни злочинци Немци, па чак и Степинац. Одговорио сам му да о детаљима у вези његовог брата нисам упознат, али да претпостављам да га је сама функција на којој се Драгомир налазио у току окупације аутоматски морала увући у тесну колаборацију. Моменат је био ту. Изјавио сам да се тешко ослобађају колаборационисти такве врсте, али и поред тога да сам спреман да се заинтересујем за случај. Стојадиновић је изјавио да би био врло захвалан и да би био тиме лично задужен. Подвукао сам да сматрам да ће тешко ићи, али да претпостављам да ћу нешто моћи да учиним у погледу смањења казне у почетку, а касније можда и даље уколико се буде повољно развијала ситуација. Стојадиновић је подвукао да му је познато да се не може помилвати ниједан кажњеник који није издржао пола казне и да ће кроз шест месеци Драгомиру проћи пола казне, те да ће се тиме створити погодна ситуација. Пошто смо још мало разговарали по овом случају и подвукао сам да ми он мора помоћи по неким проблемима, који у сваком случају неће ићи у озбиљан раскорак са његовим личним уверењима. Констатовао сам да се обојица налазимо у истој (патриотској) позицији у односу на усташе и њихову делатност у Аргентини и у свету, и да ће по том питању Стојадиновић моћи вероватно много да учини. Стојадиновић је изјавио да се потпуно слаже по овом питању и да ће без икакве резерве учинити све што је његовој моћи. Уверавао ме је да има доста добрих веза овде међу високим функционерима, а и међу дипломатским кором, наводећи неке своје везе. Стојадиновић тврди да му је лични пријатељ помоћник Министра иностраних послова преко кога је информисан о многим питањима и званичним ставовима из области Перонове спољне политике, мада је такође добро информисан и о унутрашњим проблемима код својих других веза.

Контакт је успостављен.

Са Стојадиновићем смо се добро разумели. Језик је постао непосредан, чак је почео да добија и професионални призив. Оставио сам Стојадиновићу да он мора у свакој погодној ситуацији настојати да дискредитује Павелића и његове, код функционера власти, приказујући их као несигурне и као потенцијалну опасност за сам режим. Такође сам поставио да су ми потребне све информације до којих Стојадиновић може доћи, како по питању Павелићеве делатности, тако и по питању односа меродавних функционера према Павелићу и осталима. Стојадиновић је изјавио да потпуно схвата ову потребу и да је он до сада већ користио неке моменте да подрије Павелића. Обећао је да ће се

активизирати по овом проблему и да ће настојати да даде што је могуће више података. Тврди да ће моћи да прибави нарочито лепих података по питању односа. Пошто се разговор кретао још извесно време око утанчавања рада по овом проблему, прешао сам на друга питања. Интересовао сам се у првом реду о економској ситуацији и делатности Стојадиновића по тој линији. Стојадиновић ми је испричао свој положај подвлачећи да је главни уредник листа "Економист" и саветник владе (Ла Плата) о економско финансијским питањима, те да се сам практично не бави трговачком делатношћу. Одмах је додао његов зет има три предузећа (гросистичко, текстилно, електромонтерско и предузеће за увоз нафте). Интересовао сам се о економији Јужне Америке, а посебно Аргентине због могућности евентуалног пласмана наших продуката. Испитивали смо могућност за евентуално ангажовање Радоњића односно његовог предузећа у неким будућим пословима. Стојадиновић је мислио да би се ваљало основати нека агенција у којој би и он дао једног човека, наравно Аргентинца, док би ја такође требао да одредим једног способног човека који би водио углавном све послове и који би наравно морао бити врло поверљив. Будући да нисмо могли ништа конкретизовати договорили смо се да сваки на својој страни испитујемо могућности, не ограничавајући се само на терен Аргентине. Затражио сам да ми Стојадиновић уради једну економску анализу Јужне Америке, посебно Аргентине и да затим у светлу закључака те анализе даде предлог за евентуалне послове, што би мени знатно олакшало оцењивање могућности. Стојадиновић је пристао да уради једну такву анализу кроз извесно време (време није тачно фиксирано). Даљи договор по овом питању наставићемо касније преко везе коју ће дати Стојадиновић за одржавање даљег контакта. После закључења посла по овом питању прешао сам на питање евентуалне потребе по питању информисања по неким другим питањима и сагласили смо се по томе да могу слободно да тражим обавештења која ће Стојадиновић настојати да прибави. У интермецима су се водили разни безначајни дијалози, читав разговор је већ имао карактер разговора између партнера који су се споразумели и помало спријатељили на бази узајамне потребе. Стојадиновић је поставио нека питања и захтеве о којима је било речи у првом разговору. Молио ме да му запослим сестру која је свршена правница и станује у Зориној 25 (Нада Глишић) За ову услугу Стојадиновић моли због тога што се она мучи, а он није у стању да јој помогне. Обећао сам да ћу помоћи у погледу запослења. Такође тражио је да му прибавим књигу "Један краљ, једна држава, један народ", јер му је иста потребна због писања мемоара (предизборни говор са сликама). Обећао сам му да ћу настојати да је нађем и да је пошаљем. Молио ме да му прибавим комплете "Политике" или "Времена" у времену од 35 до 39. године. Ништа му нисам обећао. Постављао је питања држављанства. Он би био задовољан када би му могао издејствовати да добије званичним путем преко посланства решење о том питању, па

било оно позитивно или негативно. Оценио сам да му је до тога прилично стало и поставио сам му питање зашто му је то потребно када претпостављам да нема намеру да се враћа у земљу. Стојадиновић се мало збунио и избегао одговор, наводећи да му је то потребно због Аргентинаца. Одговорио сам му да ћу настаојати да извидим тај проблем. Питао ме за савет да ли би добио нека документа из архива МИП-а (о уговорима које је он закључивао) ако би затражио званичним путем. Наравно он би морао да се обрати преко Перонове владе. Поново сам одговорио да знам да је већи део архиве уништен и да сумњам да су исти сачувани. Обећао сам да ћу видети и да ћу му касније јавити. Обећао сам такође да ћу извидити умешност тражења на тај начин. Подвлачим да је Стојадиновић инсистирао да ове документе тражи званично и поред тога што сам му предложио да ако који документ пронађем пошаљем копију преко везе. Поново је поставио питање његових кућа а у вези с тим и његовог положаја. Одговорио сам му да ћу извидити ствар и да ћу одговорити, мада сматрам да су по закону о национализацији национализоване и његове виле и да ће ма какав покушај у овом правцу бити највероватније јалов. Напомињем да Стојадиновић није на овоме много инсистирао. Добио сам утисак да је Стојадиновић прилично рашчистио с тим стварима мада није пропуштао прилику да живи од својих десет ноката и да нема никакве имовине. Кроз разговор Стојадиновић је питао да ли би могао да пропутује кроз Југославију (шаливим тоном) одговорио сам мада то не би било немогуће али би његова ћерка могла лакше да прође и да се чак задржи једно време. Понудио сам му своје услуге у случају такве потребе. Стојадиновић је рекао да не сумња у такву могућност и испричао да је сестра његове жене Аугустине већ путовала из Атине за Београд и да јој је неко из нашег представништва приликом издавања визе рекао да ће се уверити да је живот у Београду јефтинији и бољи него живот у Грчкој у шта она није веровала. Доласком у Југославију била је пријатно изненађена. Она му је о томе писала као и о неким другим стварима које су их позитивно изненадиле. После краћег дијалога по безначајним стварима прешли смо на проблем утврђења везе, пошто сам подвукао да не бих желео да за нас знају ма шта функционери у посланству, Стојадиновић је поставио питање како да се одржава веза. Одговорио сам му да је мој лични пријатељ један Србин који ради у посланству. Стојадиновић је упео с питањем да ли је то конзул. Одговорио сам потврдно. Стојадиновић се сагласио с речима "врло добро, он је Србин - Босанац". Видело се да је очекивао да то буде Пиљуга због већ раније заказаног састанка са њим. Стојадиновић се интересовао за све људе у нашем представништву наводећи њихова имена и презимена из чега се видело да се већ раније интересовао за исте. Псеудоним под којим ће се Пиљуга јавити господину доктору је Босанац. Даља техника везе утврђиваће се према потреби са Босанцем.

Закључци:

А) Стојадиновићу је стало да извади свог брата прво с издржавања казне, а затим евентуално и да га доведе код себе. Стојадиновић је спреман у замену за то да развије извесну информативну делатност уз настојање да што јефтиније купи, а што скупље прода.

Б) Евентуално економско повезивање јако је заинтересовало Стојадиновића.

Изгледа да би ова линија, уколико би се и по њој успоставио контакт могла да представља даљи продужетак и разрађивање узајамних веза.

Ц) Са Стојадиновићем се мора врло пажљиво радити јер је лукав, но истовремено испуњавањем наших обавеза које се буду узимале натеривати га на испуњење његових обавеза. Сваки корак треба да буде добро прорачунат и озбиљан.

Контактирање Милана Стојадиновића

Документ УДБ-е

10.9.1952 године

У центру Буенос Ајреса размотрили смо још једном ситуацију у вези намераваног контактирања Милана Стојадиновића (Видаковић, Мајер и Пиљуга) и пошто смо утврдили да нема никакве противречности између мишљења центра и одељења нити пак неких других момената, који би налагали измене одлуке, решили смо да начин доласка у директан контакт буде преко мог писма упућен на личност њему, како би избегли посредништво досадашње везе (Амиго) која апсолутно не конвертира и која би могла бити извор компликација у будућим односима. Писмо је садржало три реченице којим сам га обавестио да се налазим у пролазу кроз Буенос Ајрес, да би желео да се са њим видим пошто сам обавештен о неким његовим мишљењима и на крају сам га замолио за конспиративност нашег састанка. Уколико се слаже да до њега уопште дође. Писмо има лични карактер, потписао сам га са пуним именом и презименом уз навођење функције, како би избегли евентуалне сумње због неочекиваног обрта у начину повезивања. Пиљуга је већ био уговорио састанак на који није отишао изговарајући се болешћу. Писмо сам послао преко Петра Граховца, шифранта 18.8 да преда њему лично у канцеларији "Економиста". Пошто није био у канцеларији тога дана сутрадан је поново отишао нашао га и предао му лично, замоливши га за одговор. Чим је прочитао писмо одговорио је да хоће да се види врло радо, наводећи да ће ме чекати у својој канцеларији сутрадан, 20.8. у 11 сати.

У заказано време отишао сам у његову канцеларију у којој ме је он чекао. Пошто сам му објаснио да сам већ чуо нешто о неким његовим мишљењима у односу на Југославију, и да је отуда и дошла моја лична

жеља за састанком, почели смо разговор. Разговор је почео међусобним упознавањем и другим безначајним стварима. Пошто смо нашли додирну тачку - Ужице и неки његови познаници и пријатељи које ја знам и о којим сам га прилично информисао, прешао је на низ других питања. Интересовање му је било велико и разноврсно. Никаквог система није било у постављању питања. Скакао је са ствари на ствар. Кроз даљи разговор настојао сам да оценим колико му је било стало до постизања извесних резултата у погледу његовог брата Драгомира. Пошто је у два три маха у разговору набачено да би хтео са мном да разговара још који пут, ја сам решио да прекинем овај разговор не узимајући иницијативу за заказивање следећег састанка, јер сам био сигуран да ће он то учинити. Чим сам устао спремајући се за полазак он ме је замолио да се сретнемо још једанпут, на шта сам пристао. На моју примедбу како би га обавестио кад ја будем имао слободног времена одговорио је да се јавим његовој кући под именом "Босанац". Ако он не буде, да закажем његовој жени датум што би значило 14h тога датума у његовој канцеларији. Одговорио сам да би можда било незгодно у његовој канцеларији, он ми је одговорио да је то најмање упадно место, пошто код њега долазе многи странци, а чиновници одлазе око 13 часова. Но, ако ја имам неко боље место он ће доћи. Ја сам пристао пошто претходно нисмо могли организовати никакав стан у коме бисмо могли снимити наш дијалог, услед недостатка техничких средстава. Приликом поздрављања рекао ми је да ћу можда на изласку срести једног дечка који жељно исчекује долазак свог оца, мислећи на Драгомировог сина. Ситуација је била потпуно јасна. Решили смо да се на следећем састанку пређе на саму ствар. 22. 8 пре подне назвао сам телефоном његов стан. Јавила се Аугустина којој сам се представио као његов пријатељ Босанац. Из начина њеног реаговања било ми је јасно да је била упозната с могућношћу једног таквог телефонског позива. Замолио сам је да пренесе њеном мужу да бих желео да се у току дана сретнем с њеним мужем, на шта је она одговорила да ће он моћи свакако. У 14 часова отишао сам у његову канцеларију где ме он већ чекао. У осталим просторијама није било никога. Одмах сам изјавио да ми је време ограничено пошто морам да путујем за Сантјаго. Разговор је почео о бившим политичарима да би узбрo прешао на саму ствар. После извесног чуђења да је Драгомир тако дуго у затвору, док је чак и Степинац ослобођен прешао је на питање да ли се ту шта може учинити. Ја сам понудио да покушам у том правцу нешто. Споразумели смо се да ја радим на помиловању, а касније и ослобођењу Драгомира. Претходно смо констатовали да се налазимо у истој линији у односу на Павелића и усташе и да ће он користити све могућности за рад противу истих и давати нам све информације до којих буде долазио по том питању. Испитивали смо могућност и стварања неког илегалног аранжмана у којем би он или неко од његових учествовао. Пошто по овом питању није могло доћи ни до чега конкретног договорили смо се да он направи

једну економску анализу Јужне Америке, посебно Аргентине и да у светлу исте даде евентуалне предлоге који би мени олакшали испитивање могућности с наше стране.

Утврдили смо даљу везу преко конзула М. Пиљуге, који ће му се јављати под именом Босанац. Из изјава које ми је дао којим је говорио о земљи стекао сам утисак да цени постигнуте резултате у земљи у току рата и после. Наглашавао је лојаност свога става у односу на земљу. Своју политичку пасивност објашњава жељом да не штети земљи када јој већ не може да помогне. Сматра својом патриотском дужношћу да има такав став и поред тога што је анти-комуниста. Претпостављам да у дубокој дубини својих амбиција гаји неку илузију. Писањем мемоара изгледа има намеру да покуша да одбаци од себе многе ствари које су му приписиване. Овакво манифестовање његовог става преда мном треба према мом мишљењу осмотрити и кроз призму његове жеље да брата и сестру исчупа из земље. Његов став према Павелићу и усташама категорички је противан. Згражава се над оним што су они учинили у земљи. Изразио је апсолутну спремност да нам без резерве помогне у борби против усташа. Добио сам утисак да није повезан са српском политичком емиграцијом осим са неколико личних пријатеља. О свим политичарима у емиграцији изражавао се врло погрдно називајући их плаћеницима. Према ономе што сам видео претпостављам да његова материјална ситуација није богзна како ружичаста. Података проверених о његовој материјалној ситуацији немамо, но из онога што сам чуо од њега и онога што сам видео - одело, намештај у канцеларији, синовац и ћерка су му запослени итд. закључујем да није богат мада успева да задржи један релативно висок стандард. Према обећањима која ми је дао задовољаваће моме (нашим) захтевима у погледу давања информација. Његово нападно настојање да ме убеди у величину и ширину својих веза, мислим да су имали за циљ да ми покажу да је он у стању да долази до добрих информација које би за нас могле бити интересантне. Скрећем пажњу на његово инсистирање да баш он званично, са знањем Перонове владе и преко њих, тражи од МИП-а нека документа из архиве. И поред тога што сам ја предложио да погледам архиву па ако будем пронашао неки документ за њега интересантан да му пошаљем копију. Исто тако упадљиво је инсистирао да се званично обавести о томе да ли је изгубио држављанство или не. На мој покушај да добијем објашњење, избегао је одговор.

Тајни документ број 70900415

УДБ-а

Потписује "Оливера"

Тада је Милан Стојадиновић од радикалног главног одбора (под потпредседништвом Аце Станојевића) из наше опозиције ушао у владу Богољуба Јевтића, али без сагласности и одобрења главног одбора радикалног клуба који је остао у опозицији. Милан Стојадиновић настојао је даље да организује као своју партијску групу такозване "Јерезовце", тј чланство југословенске радикалне заједнице. Интиман и врло блиски однос стварао се у то време између Милана Стојадиновића и кнеза Павла, и они обојица већ почетком 28, поставши блиски немачком посланику фон Херену, саглашавају политику наше државе жељама фашизма. У то време долази посета Геринга кнезу Павлу који као краљевски гост путује по нашој земљи. Осећало се у свему да кнез Павле и М. Стојадиновић отварају широко врата фашизму. Чекао се повољан моменат да се то и одлучније покаже. Хитлер се спремао да у питању судетских Немаца наговести Европи своју ратоборну акцију, како је он то већ наглашавао у књизи "Моја борба". С друге стране, показало се да је акција француска пропала, да се спрема и против Немачке источни фронт који би са севера од Пољске, преко Чехословачке ишао до Румуније, Југославије, Бугарске и даље до Турске. Убиство краља Александра крвави је епилог неуспеха те политике. Остало је према политичким тежњама Берлина да се разбије и "Мала антанта" као јака политичка комбинација у централној Европи. У томе је политику Хитлера помогао кнез Павле с Миланом Стојадиновићем. То је извршено овако: Влада Богољуба Јевтића добивши већину на изборима од 5. маја 1935. године после верификације посланичких мандата верујући да ће и даље имати поверење круне споразумно с Титулском и Бенешом утврдио је састанак "Мале антанте" у Београду за почетак јула 35 године. На том састанку имало је, тада под нарочитим дејством Титулеска да "Мала антанта" створи један заједнички пакт са Совјетским Савезом којом приликом Југославија је требала да обнови односе са совјетском Русијом. Тај план требало је разбити, зато је требало и поред већине на изборима створити кризу владе Јевтића и то је учињено на првој седници после конституисања народне скупштине. Кризу је отворио Милан Стојадиновић који је по већ спремљеном плану добио мандат за састав своје владе. Јевтић нашавши се у кризи био је принуђен да тражи састанак "Мале антанте" у Београду. Доцније "Мала антанта" није се више никако састајала нити је постојала. За време владе Стојадиновића, која се у самом почетку обележила као профашистичка, раскидају се све везе које су Југославију везивале по традиционалној политици с Француском и Немачком. То се још најјаче обележило посетом кнеза Павла Хитлеру а доцније и посетом Милана

Стојадиновића. Кнез Павле приликом те посете добио је обећање у Берлину да и поред скорог пунолества краља Петра остане шефом државе по примеру Антонеска у Румунији, а Милан Стојадиновић вративши се из Берлина огласио је себе "вођом" по примеру на Хитлера. Створио је своју фашистичку гарду и увео је све спољне фашистичке знаке. Затим 11. децембра 38 извршио је изборе с пуно насиља и утврдио се на власти. Од тог доба Југославија се јасно обележила профашистичком што је у даљем току и довело до пакта између Југославије и Немачке.

Игре с Миланом Стојадиновићем

Тајни документ УДБ-е 117

Ових дана разговарао сам с једним лицем које је потпуно обавештено и које је учествовало у истрази против Милана Стојадиновића. То лице испричало ми је како је ухапшен и интерниран Стојадиновић.

Кнез Павле водио је једну другу политику и због тога је мрзео Милана Стојадиновића јер је исти водио пријатељску политику према Немачкој. Када је Драгиша Цветковић дошао за председника владе његова прва брига била је како да се ослободи Милана Стојадиновића који му је изгледао опасан и који је сто пута био способнији од Драгише Цветковића. Због тога је Цветковић у заједници с кнез Павлом решио да Милана Стојадиновића затвори и интернира. Цветковић је тада позвао управника града Београда Драгослава Лазића и наредио му да се претресе стан Милана Стојадиновића и да узме сав компромитујући материјал. Тада је Драгослав Лазић одговорио: "Господине председниче, ако случајно нема компромитујућег материјала?" Драгиша Цветковић је одговорио да мора бити да има, али пошто је приметио да овај није вољан да ову ствар учини и зато га је сменио с места управника. На место Лазића довео је свог кума Драгомира Дринчића који је ухапсио и интернирао Милана Стојадиновића. Дринчић је послао у стан М. Стојадиновића агенте да изврше претрес. Лични агент Цветковића, неки Чохаџић, понео је са собом свежањ летака против кнеза Павла. Када је дошао у стан он их је подметнуо, а други агент их је нашао. Цветковић је тада учинио и нешто што се косило с кривичним законом Југославије. Члан 12 кривичног закона краљевине Југославије: држављанин краљевине Југославије не може се издавати страни држави, странци се не могу издавати због политичких кривичних дела.

Стојадиновић постаје "Мерцедес"
Извештај о састанку са "Мерцедесом"
28.10. 1952.године
Архив УДБ-е

По сусрету са "Мерцедесом" око три сата послеподне у његовој канцеларији, након краћег конвенционалног разговора упитао је да ли има каквих вијести од Б. (претпостављам Босанац, пошто је ово питање предвиђено током припрема за састанак, те је одлучено да се почне разговор са другим стварима). Ја сам му одговорио да има неких вијести и додао без икакве везе са овим да је управо и г. министар пре кратког времена отпутовао у земљу на конгрес Партије. Док се он заинтересовао када почиње конгрес и слично, ја сам добио времена да почнем са планским наступањем. Почео сам са случајем "Амига" рекавши да бих о томе са њим хтео озбиљно разговарати пошто није у складу са нашим ранијим договором, нити са постигнутим споразумом између њега и Б, затим сам изнео цео случај. Како је после састанка између нас двојице дошло до сусрета између мене и "Амига", којом приликом је "Амиго" износио разне ствари које говоре о томе да је он упознат са нашом везом, тј. разговором који се између нас двојице водио на последњем састанку, као нпр. давао је мишљења ("Мерцедесова") о мени, питао шта мислим о "Мерцедесу", вршио изванредан притисак на мене по питању решења проблема "Мерцедесовог" брата, што се мене све скупа врло неугодно дојмило јер нисам могао веровати да му је "Мерцедес" причао ове ствари када је јасно било договорено да не узимамо посредника. Он је на то одговорио да уопште није разговарао са "Амигом" о нашем састанку, тј. разговору и да је "Амиго" само знао да смо се састали јер нас је он и повезао. Ја сам наставио са тиме да уопште није било предвиђено између Б и М, да се нас два повезујемо преко "Амига", јер сам ја имао позвати њега телефоном када ми буде потребно и изразио сумњу да већ ако он није са "Амигом" ништа разговарао можда је "Амиго" ове ствари чуо од неког другог. Он је ово добро разумио и уверавао ме да о нашем разговору није ни са ким говорио, а такође нити са "Амигом", те да овај није ни могао о томе сазнати на другој страни. Наставивши притисак, ја сам му изнео излагања "Амига" о нашем састанку по питању "Српске заставе", рекавши да сам апсолутно добио утисак да се "Амиго" морао са њим консултовати по тим стварима док је давао скоро отворене алузије на то да би ми требали субвенирати овај лист, пошто ни он ни "Мерцедес" немају новца да помажу и омогућавају чешће излагање листа. Он је изнео да нема ништа са "Српском заставом", да субвенција не би била нити потребна јер се ради о свега неколико хиљада пезоса, а да "Амиго" нема никаквог права да говори у његово име. На то сам ја подвукао да ми нећемо, тј. да нема говора о субвенцији "Српске заставе". У првоим реду из тог разлога што тај лист непријатељски пише против нас. "Мерцедес" је на то извадио једну "Српску заставу" из

претинца свог стола, понудивши да је пошаљем Б-у ако је нема. Додао је да је главна задаћа ПИСАТИ ПРОТИВ УСТАША, А НЕ против нас. Ја сам на то одговорио да би збиља главна задаћа листа требало бити писање против усташа, али да то на пракси није. Притом сам узео лист и на пракси му показао више чланака који су писани против нас и који говоре да то није рађено само ради "про форме", што је он раније узгред напоменуо. Он је на ово моје опет поменуо да он нема ништа са "Заставом", да то воде његови пријатељи потпуно самостално и да он не стоји иза тог листа, а још мање да је било шта о томе говорио са "Амигом". Амиго, каже М, може говорити шта хоће, али не у моје име. На ово сам му рекао да "Амиго" и није отворено говорио у његово име, али да сам из разговора са њим и из његових поставки, које сам већ изнео, добио утисак да се не ради само о "Амиговој" иницијативи. Он је опет уверавао да он није са њим разговарао и да с те стране могу бити миран. Ја сам опет напоменуо да "Амига" одстранимо из контакта јер све што је потребно рећи и саопштити може се у директном контакту нас двојице, са чиме се он сложио. Ми смо очекивали овакву реакцију на овакав притисак, али смо хтели почети баш са овим, јер га тиме дискредитирамо, упозоравамо на конспиративност, указујемо на његове грешке, што га се мора дојмити, а истовремено узимамо ми иницијативу у разговору. Он је био изненађен оваквим почетком и по мом утиску није очекивао овакав притисак нити притисак уопште, а у току овог дела разговора покушао се једном ослободити те дискусије (приликом показивања "Српске заставе" у којој је била штампана вест о његовој посети Перону), упитавши да ли сам чуо да је био примљен код Перона, да ли је за то време још био наш министар у Буенос Аиресу и како се коментарише у посланству ова његова посета. Не придајући овој ствари неке важности ја сам одговорио да ми је причао "Амиго", а и да сам прочитао у "Застави" да у посланству ово није примећено. Он је опет желећи да си подигне цену напоменуо како то није случајно, јер да је он примљен у званичну посету и пре италијанског амбасадора. Ја сам рекао да нам је познато да је он и раније приман код Перона, да им он користи по свим финансијским проблемима, те је једна оваква посета сасвим нормална појава. Тиме се ово завршило и ја сам наставио у вези са "Заставом". После завршеног разговора о "Амигу" и "Застави" Мерцедес је поставио питање да ли има шта ново у вези његовог брата. На то сам почео излагати о његовој сестри онако како је дато у шифрованом писму из земље са извесном изменом у првом делу, где нисам говорио да је "фронтвка" и слично, него да је коректна грађанка. У међувремену упитао сам га да ли је добио какве вести од ње или он могуће њој писао да ће ју посетити Б, на шта је он одговорио да није. Моје излагање у почетку слушао је мирно, али када сам почео излагати о томе како је она огорчена на њега, како га окривљује за смрт свога мужа и своје тешко стање и положај његовог брата у затвору, он ме је прекинуо и изненађено упитао: "Зар је могуће да је она то говорила?" Ја сам

потврдио поновивши овај део из почетка (намерно), а затим износио даље, додавши да ми је за сада познато само то из једне кратке информације добивене од Б, а да се надам да ћу му о томе моћи нешто детаљније рећи неком другом приликом док примим пошту. Моје излагање је на Мерцедеса (како се може закључити и по његовом изгледу у том моменту и по реакцији) деловало поразно и изненађујуће. Испричао ми је случај са мужем његове сестре, бранећи се да он није ништа крив за његову смрт, јер је он убијен у завршетку рата док још није постојала активност редовних судова у Београду. По питању помоћи да он збиља није имао времена да се позабави тиме и да је све препустио својој жени, те тако ни сам не зна коме ова и како шаље пакете. Неколико пута је са чуђењем замишљено понављао да како је то могуће да га ова оптужује, да је огорчена на њега и слично, али је на крају после мог излагања о томе да јој је учињена помоћ рекао "Па ипак су ово добре вести". Ја сам се тобоже извинуо да ми је лично неугодно што сам му саопштио за њега тако неугодно мишљење његове сестре, што је он прешутио и затим рекао "А шта има у вези брата?" У вези брата, одговорио сам, ствари стоје како је уговорено између Вас и господина Б на вашем последњем састанку, и решење братовог, тако и сестриног питања лежи, тј. зависи од испуњавања обавеза које сте Ви узели том приликом на себе. Овакав мој одговор као да је мало збунио Мерцедеса и он је само оборио поглед одговарајући неколико пута "да". Но то је трајало врло кратко и одједанпут сасвим неочекивано прешао је на ствари које немају никакве везе са тим питањем (очито не желећи настављати дискусију по овом питању јер је ту увидео своју слабу тачку, а јасно од почетка осетио наш притисак и плански наступ) упитавши да ли ја примам његов "Економист". Ја сам му одговорио да нисам примио још нити један број на шта је он предложио да ми шаље на име, а потом отишао у другу собу да би ми донео оне бројеве који су ме мимоишли, показујући ми неке чланке који су по његовом мишљењу интересантни и слично. Мени је у том моменту било јасно да Мерцедес неће да дискутује по овом питању осећајући да га од почетка нашег састанка притискујем, а да на овом питању ја имам далеко више материјала него у оним питањима изнесеним напред, те да би још горе прошао него у досадашњој дискусији, ради чега је на овако видљив начин прешао на друге ствари уопште неважне првим питањем које му је пало на памет. Мени је с друге стране било јасно да би га баш на овом питању могао најлакше ломити повезавши то са његовим држањем тј. ставом на нашем прошлом састанку. Међутим ипак, кроз цели ток даљег разговора, скоро цео сат, није поменуто питање његовог брата са његове стране, а ја сам такође одустао од те дискусије из следећих разлога:

1. Видео сам да он просто није хтео да дискутује по овом питању чим сам поменуо питање сарадње, те је изгледало да му је ова ствар јасна. Његов став на састанку (првом) одбачен, проблем брата решив његовом активношћу неизвршавању датих обавеза,

2. Што је напорно и све дубље залазио у дискусију по питању на којима сам му ја морао давати шире одговоре што је и по теми и времену спречавало враћање на поменуто питање,

3. Што је из тога било јасно да његовом ставу на прошлом састанку није нико придао било каквог значаја, а ако Мерцедес буде позитивно реагирао на питања која сам предвидео за даљи ток разговора да неће ни бити потребно на овом састанку даље дискутирати о његовој сарадњи и још мање о његовом састанку на прошлом састанку јер то можемо увек учинити искористивши тај материјал неком другом приликом.

Даље је поставио на питање дискусију о односима Срба, Хрвата и муслимана у БиХ, и тражио мишљење о изјашњавању ових у случају неког плебисцита, да ли за садашње стање у Босни или за Мачекову концепцију раздвајања не две стране, Срба и Хрвата, и потпуно елиминисање муслимана, затим о рату у БиХ, и покољима, те ко је предњачио у том. Да ли постоји и даље она мржња које је и раније постојала између разних националности у БиХ. Ја сам му дао једно шире образложење по овоме објаснивши да народ БиХ од послератног уређења своје Републике, тј. у њеном садашњем облику види већ практичне користи и велике могућности просперитета, и да никоме не пада на ум било какво цепање, да су мржње које су створене ранијим режимима и у току рата сада неприметне и незначајне, јер се о њима може говорити само као о појединачним случајевима. Подвукао сам издајничку улогу четника у току рата, која је допринела распиривању националне мржње и довела до фаталних последица, јер су се ови понашали као и усташе, клали и палили невин муслимански живаљ, што је на неким местима доводило до активизације муслимана на усташкој страни и слично. Да се о плебисциту не може говорити јер је народ БиХ имао прилике путем избора и раније показати какво уређење жели, али када је већ реч о томе онда би свака концепција која није у складу са сада постојећим стањем пропала. Он се изјаснио да мисли исто тако и да је ово решење у БиХ најпогодније. Затим је наметнуо питање о посети Идна Југославији, те је истакао да не верује да ће маршал ићи у Лондон, а на питање зашто не верује Мерцедес је изнео да колико он познаје Енглеze ови су лукави и маршал неће хтети рескирати одлазак тамо. Осетивши провокацију ја сам му одговорио да нема разлога за такво мишљење, напротив да ми са Енглеzима имамо врло добре и пријатељске односе који се све више побољшавају и да је долазак господина Идна такође знак зближења између две земље. Опет се повратио на стање у земљи, на тешкоће на које наилази влада после рата на београдски живаљ који се изменио током рата и после, како је тај народ у сталној напетости за живот већ толике године (при овој теми сам искористио прилику да кажем нешто у вези са притиском који чини Русија и остале ИБ земље на нашим границама и како се он и не чуди тј. чак и верује да је његова сестра за њега могла онако нешто рећи, јер

све се то изменило у земљи духовно и физички и да због свега тога он не би желео вратити се у земљу јер би тамо затекао све ново и њему далеко и измењено. Ја сам му одговорио да се заиста много тога променило, да је он добро запазио, али да није ни сам у стању дати право тумачење јер је то немогуће прочитати или чути из разговора. Старога нема или се још задржало на уским круговима "чаршије" што сваким даном изчезава. Похвалио је политику маршала и жилаву упорност у борби са послератним тешкоћама, истакавши некако иронично да он, ако би се вратио, не би желио руководити у таквој ситуацији. Сматрајући да је то врло лоше упоређење рекао сам му такође иронично: "Мени је познато да сте давали изјаве да не рефлектирате на председничко место нити у политичкој каријери уопште." На шта је он у шали одговорио "Не на председничко, али на нешто више да. Ја сам већ давно био председник и остарио чекајући." При овим разговорима били смо прекнути уласком неког његовог службеника, те сам ја одлучио да пређем на озбиљан разговор. Поставио сам му питање да ли му је познато место боравка "вјеверице", обзиром на писање неког дописника из агенције Анса о интервјуу у Уругвају, те писање неких мадридских листова, према чему би се "Вјеверица" требало налазити у Уругвају. Мерцедес као да није био изненађен променом теме, те је мирно одговарао мало се нагавши преко стола. Рекао је да могу бити сигуран да "Вјеверица" није у Уругвају, да он позна овог дописника (поменуо му је име), и да је тај интервју сигурно још од раније приликом доласка "вјеверице" у Уругвај, а тек га сада објавио. Да је њему познато да су Аргентинци после нашег захтева екстрадиције упозорили "Вјеверицу" да се повуче и забрани му се свако политичко деловање, те да се од тада "вјеверица" оријентисао на Уругвај преко кога и проводи све своје акције, да у Уругвају има и своју владу са скоро свим ресорима преко којих нешто делује, али врло слабо. Износио је даље како се "вјеверица" врло мало креће, да је слабо обучен и остарио, и да се врло мало појављује међу усташком емиграцијом пошто му је то забрањено од Аргентинаца (ово забрањивање политичке делатности "Вјеверице" од Аргентинаца поменуо је и подвукао неколико пута), а такође још и због једног разлога, а тај је да се његова емиграција на његову личност не би деморалисала пошто је стар и неугледан, из којег разлога, уопштом, у свим публикацијама које издаје та емиграција, излазе слике "Вјеверице" од пре рата или НДХ када је био млађи и боље изгледао. У почетку његовог излагања изгледало ми је да ће ипак нешто рећи, али после оваквог изношења поставиле су се две могућности: или ме хоће свесно обманути сматрајући да немам појма о деловању ове емиграције (што није одговарало његовом држању, заиста озбиљном и сигурности са којом је говорио кад апстрахирамо намјештен начин изношења и држања уопште што би сигурно приметио) или просто да он нема појма о деловању "Вјеверице" и усташке емиграције или се држи на подацима из 1950. године. Да би ипак донекле проверио ово

супротставио сам му се на два питања: 1. рекао сам му да се "Веверицина" влада не налази у Уругвају јер је то и "Хрватска" донела да је попуњена "овде" и да се ти људи налазе у Буенос Аиресу, на шта се он опет повратио на своје тврђење да се влада сигурно налази у Монте Видеу и да тамо делује. Нисам много хтео инсистирати на овом питању надајући се да ћу кроз даљи разговор установити о чему се ради. 2. не слажем се да је "Веверица" политички неактиван, као нити његова емиграција. Они редовно издају лист "Хрватска", а неке ствари штампају и у аргентским листовима. Одговорио је да није запазио њихове чланке у аргентиским новинама, али да могу да будем уверен да је "Веверици" од стране Аргентинаца забрањено политичко деловање. До овог момента мој утисак о његовом изношењу још није био оформљен, јер сам сматрао да ме дезинформише, мислећи да не знам ништа о усташама. Зато сам поставио друго питање: шта мисли он о усташкој пропаганди овде? Мерцедес је изнео како не чита ту штампу. Питао сам да ли је читао "Хрватску ревију" и чланак Диде Кватерника о старој усташкој емиграцији. Рекао је да није, заинтересовао се за ревију и за чланак, испричавши се како му службеници никад не доносу све што треба, него искључиво што тражи, па је тако и ово прошло од њега неопажено. Упозорио сам га да су усташе дали баш тих дана изложбу тиска и да је о томе објавила новина "Noticias graficas" и чак донела слику. Рекао је да, такође није запазио. Поставио сам му питање како гледа на Јелићеву акцију у Немачкој и њен одјек овде у Аргентини. Он је прво упитао о ком се Јелићу ради, па се онда присетио. "Да није то онај кога су Енглези заробили на неком броду?" Када сам му потврдно одговорио, рекао је да не зна ништа нарочито о томе, али да је Јелић демократскијег мишљења него "Веверица", али да уопште узевши маршал може владати докле хоће у Југославији поред активности "Веверице" овде и Јелића у Немачкој. Испричао је како је за време његове владе био питан од Немаца да ли да му пошаљу Јелића и "Веверицу", што је он одбио. Каже, "Веверица" је и у оно време, само седео у Риму, а ја сам одлазио тамо и састајао се са најоодговорнијим личностима из владе. Нисам га хтео више питати о емиграцији јер сам добио утисак да не прати догађаје у њој и да је оно прво у вези забране политичког деловања "Веверици" од стране Аргентинаца рекао на темељу познавања ствари из ранијих година. Прешао сам на питање места састанка рекавши му да ми је овде незгодно долазити, јер ме многи људи из наше насеобине познају, затим прекидају нас у разговору његови службеници, те је цела ствар доста неконспиративна. Он је у почетку почео бранити досадашњи начин састајања, рекавши да је то доста велика зграда, унутра је банка, неке агенције и слично, да се не примећује где се ја по доласку изгубим, а код њега од наших долази смао његов зет, те су остали сви Аргентинци, на шта сам се ја баш и ухватио, јер да би било врло незгодно ако ме његов зет види и слично, а поред тога има доста погодних ресторана, затим много могућности ван града, итд. Он се са овим сложио рекавши

да нема ништа против састајања вани, те смо се договорили да место одредимо приликом заказивања састанка. На крају, затражио је мој број телефона и ја му дао кућни број, рекавши да ако имадне што за мене, нека ми се јави. Он ми је узвратио да уколико ја имаднем што за њега, нека га позовем. Пред одлазак опет ми је поновио да ме не треба забрињавати питање "Амига" јер да му он није ништа говорио, а да му неће рећи ни да смо се данас нашли.

Састанак са Мерцедесом трајао је један сат и петнаест минута. Држање Мерцедеса, поред малих знакова изненађености, било је мирно-сталожено.

Састанак је текао у складу са планом који је направљен у припреми, изузев момената о дискусији на прошлом нашем састанку, јер нисмо предвиђали у толикој мери његово повлачење на овом питању. Ми смо предвиђали могућност да када види да смо у офанзиви и да смо одбацили његов став на последњем састанку да ће ублажити држање и извесно се повући, али нисмо могли предвидети да ће на овакав начин побећи од сваке дискусије по том питању. Добио сам утисак да се он није спремио за састанак овакве врсте, није очекивао офанзиву него реферат и сматрам да је најбоље одложити дискусију незаоштравајући ствар. У закључку излази следеће:

- Мерцедес смишљено бежи од сарадње и дискусије по томе што смо и раније констатовали, али не жели да прекида

- Његов став на прошлом састанку био је маневар на овој линији од којег је на овом састанку одустао увидевши да је одбачен,

- Изгледа да је везаност Мерцедеса за брата мања него што се предпостављало и за сада изгледа да ће то бити слаб материјал за потпуно ангажовање Мерцедеса као сарадника. Бежање дискусије по питању брата на овом састанку. (Иначе је брат био главна тема на свим контактима са Мерцедесом укључивши и TILLA), може се међутим тумачити и као резултат неспремања за овакву дискусију и бојазни да се не залети,

- О раду емиграције усташке зна врло мало. Из његове дискусије по овоме могло се закључити да га информише "Амиго" и његови пријатељи из српске емиграције који такође знају мало и непрецизно - подцењују усташку емиграцију.

Предлог за даљи рад са Мерцедесом : уколико Мерцедес не назове за следећих десет-петнаест дана и не да извесне резултате, ваљало би га позвати на састанак на коме би му се поставила конкретна тражења. Питања тактике разрадили би посебно.

30.10.1952. године,
Карлос

Извештај о састанку са Мерцедесом

3.12.1952. године

Архив УДБ-е.

Према упутствима из земље, на састанку "југа" одлучено је да се при разговору са Мерцедесом поставе следеће ствари, по прилици редом, како следи: Питање његовог пута у Европу и разлози, да га се упозна са актуелним догађајима у земљи, са акцентом на економску ситуацију изазвану последњом сушом, упознати га са новостима у вези његове сестре, примити дискусију у вези брата, ако је он почне на основи која је још раније прецизирана, и поставити следеће задатке по усташкој емиграцији: да делује у правцу укидања усташког радио часа и да проширене податке о деловању усташке владе у Монте Видеу, о чему је на последњем састанку говорио, по српској емиграцији: да утиче на емигранте који воде лист "Српску заставу", да ова пише више против усташа, а да се у писању против ФНРЈ ограничи на најнужније. На крају поставити му тражење елабората којег је обећао Босанцу о економској ситуацији Аргентине. Такође се имало у виду продискутовати тј. Поставити питање даљег одржавања везе пошто је он при заказивању овог састанка одбио (иако не наводећи озбиљне разлоге) да се састане у граду тј. ван његове канцеларије. Међутим, на састанку се за разлику од прошлих сусрета мало изменио поредак, јер је он добио на времену и почео први разговор питањем о брату. Наиме пошто сам му донео три флаше шљивовице он се одмах заинтересовао како изгледају, предложивши у шали да једну пошаље Перону, додајући како је раније дошао до неких колекција цигарета које је поклатио неким аргентинским министрима. Био је, изгледало је, одушевљен поклоном алудирајући доста отворено да му се поклате и цигарете. Показана му је једна кутија наше "Македоније" и он је замолио да понуди цигаретама службенике у другој канцеларији. После повратка из те канцеларије, први је дошао до речи и упитао: Да ли има шта ново у вези његовог брата? Одговорено му је да му је сестра добила хонорарно запослење од дирекције за информације и да је то питање потпуно окончано, на шта је он повољно реаговао, а по питању брата изложено му је како је то питање актуелно, али да је над његовим братом извршена судска пресуда, тј. процес, па према томе да цела ствар мора ићи спорије, али да пре свега решење овог случаја зависи од самог њега, тј. његове активности, о чему смо говорили и последњи пут. Чим је видео да се разговор развија неповољно по њега, Мерцедес је опет прешао на другу тему, само сада више повезан, почевши са излагањем како ни самом њему није јасан његов положај, његова права, како правно и стварно третирају наше власти њега, упоредивши се са разним

италијанским емигрантима који према њему као бивши функционери власти добивају сада од Италије пензије, разне дипломатске функције у иностранству и слично. Ову је тему надовезао са ситуацијом у емиграцији уопште, тумачећи како би се са једним тактичнијим поступком могло приволети много емиграната на повратак кући или их бар пасивизирати у непријатељском раду против нас. Истина, каже, није се могло међу српском емиграцијом осетити да је став посланства нетактичан, али се осећа недовољна активност на тој линији, јер би на пример, уз изјаву министра Ранковића могли слати на адресе емиграната и позиви за повратак са разним обећањима да ће им се регулисати њихова права у Југославији, питање имовине, пензије и слично, што би омогућило већи контакт емиграната са посланством и пасивизирало њихову активност у супротном табору. На ово му се свакако морало кроз дискусију одговорити, те му је речено да се у нашој ситуацији морају у првом реду класифицирати људи у емиграцији и да ми не можемо једнако поступати са ратним злочинцима и са осталим емигрантима који нису тако квалификовани, а да се и не говори о упоређивању односа наше владе и владе Италије према својим емиграцијама. Даље је упозорен на то да су наше домаће власти у садашњој ситуацији далеко више ангажоване на много важније проблеме, него што је проблем политичке емиграције и да је учињен један озбиљан корак, а то је изјава министра Ранковића којом је омогућено да се сви они који нису оквалификовани као ратни злочинци врате кући без икакве одговорности, по чему је и од стране посланства предузето више мера да се упознају сва она лица на која се изјава министра Ранковића односи. Међутим, да се из разумљивих разлога није могло свима послати позив, јер се просто није поседовало адресе. Око овога се развила дискусија при чему је искоришћено да му се исприча о ситуацији у земљи и тешкоћама изазваним последњом сушом (разуме се све опћенито што се и из штампе може видети) о проблемима на које наша влада наилази у последњих неколико година, при чему се када се гледа по крупноћи и значају ствари скоро губи проблем емиграције, а и поред тога су ипак подузете извесне мере са чиме се он потпуно сложио.

Затим је замолио да ако би могао испитати у земљи како стоји ствар са његовим држављанством, са његовим имањем у земљи, да ли има право на пензију, и како стоји ствар са његовим правом на повратак у земљу. Изложио је како га то много интересује јер хоће да буде начисто са ставом наших власти према њему и да зна какав је његов положај. Напоменуо је да би још најбоље било ако би га МИП званично известио преко посланства овде о овим питањима која га интересују. Ја сам му обећао да ћу заинтересовати Босанца по овој ствари, не упуштајући се у давање својих мишљења о томе. Није било погодно повраћати се на дискусију о брату иако није била завршена мисао о његовим обавезама кад се говори окончаном решењу, тј. пуштања

Драгомира на слободу, јер се у моменту оценило да ће доћи до дискусије о томе, када му буду постављена конкретна тражења пошто се претпоставља отпор. Зато се прешло на питање његовог пута у Европу са питањем: Да ли је тачно да путује, пошто се тако прича? Мерцедес као да је био изненађен оваквим питањем, али је брзо одговорио да одлази на једно краће време по приватним пословима и то прво по Јужној Америци, а затим у Европу. Одмах је то повезао са уређењем неких послова у Европи у вези Економиста и непосредно упитао: Да ли сада већ примам његов лист? Пошто је добио негативан одговор устао је и отишао у другу канцеларију одакле се појавио са регистром имена којима се шаље "Економист" и показао и моју адресу, понудивши да ми шаље убудуће на стан, стално се чудећи како се то могло догодити, јер да су из редакције сигурно слали. Вероватно је на тај начин мислио избећи даљу дискусију о његовом путу, али чим је сео постављено му је наредно питање: Када мисли кренути и колико ће се задржати на путу, на шта је Мерцедес рекао да путује иза Нове године и да се мисли задржати око два месеца. Примећено је да ће се на овом путу, пошто ће сигурно посетити Париз, срести са својим старим пријатељима (при овоме је М не дочекавши да се заврши мисао добацио са Цветковићем) да са Цветковићем, речено је, принцом Павлом, Тривунцем и слично. Реагирао је кратко назвавши Павла битангом, одбијајући сваку могућност да се са њима нађе. Приметило се да је незадовољан са дискусијом о његовом путу те је хтео да се што пре заврши. Мерцедес је прешао са теме о његовом путу упитавши: да ли сам читао последњу "Српску заставу и чланак о Веверици"? Одговорено му је да је читано и да је чланак доста добар, али да се баш по питању "Заставе" намеравало са њим разговарати. Затим му је изнета примедба да "Застава" сваким бројем пише све више против ФНРЈ, служећи се несолидним и неистинитим причама о Титу и слично, док запостављају нападе на усташе. При томе му је показано у "Застави" неке чланке који су врло оштро и на местима веома неозбиљно нападали нашу земљу. Он се сложио с тиме да је писано ствари против нас које нису требали писати. Изнето му је како ми на овом питању очекујемо од њега услугу тј. да он преко својих пријатеља у "Застави" онемогући овакво нападање на нас и оријентише лист против усташа. Он није дао никакав директан одговор рекавши да "Застава" пише против усташа и да је овај последњи чланак срзао Веверицу. Још смо кратко о томе дискутовали при чему је Мерцедес изнео како му је јако тешко утицати на писање овог листа јер су људи врло чудни и осетљиви, увредљиви, изневши случај бившег пуковника Димитријевића који се увредио и наљутио ради тога што је у једном броју (последњем) није могао бити штампан један његов фељтон у целини него само део. Међутим, Мерцедес по овом питању није дао никакво обећање. У наставку постављено му је да би било потребно да нам помогне у спречавању усташког "Радио часа". Он је упитао шта би по томе требало предузети, што се управо жели постићи. Објашњено му је

да је потребно постићи забрану давања усташког "Радио часа" преко станице СПЛЕНДИД. Он је изложио како би он могао интервенисати само у случају ако се ради да поменути радио сати делују антисрпски тј. да би његова интервенција само у том случају успела. Изложено му је да ови "Усташки часови" немају само антисрпску позицију, а нити се јавно напада ФНРЈ, али да исти представљају сталне моралне ињекције за усташку емиграцију с једне стране и да се преко њих та емиграција афирмише као легална снага код јавности с друге стране, што би према томе без обзира на карактер тј. садржај "часова" требало спречити. Даље да "Збор" који пева приликом тих часова преко радија садржи више усташких ратних злочинаца што такође може бити база за интервенцију узевши с његовог (српског) или нашег становишта, итд. Он је на темељу тога развио причу у потврду овога што му је изнесено говорећи о усташким покољима над српским живљем. Осетивши да он углавном говори о својој званичној интервенцији предложено му је да би било најпогодније да учини интервенцију преко својих пријатеља и веза ако их има у директријуму радија Спленид, а не да чини никакве званичне кораке, тј. да би ово прво било много прихватљивије мање компликовано. Он се сетио да је директор овог радија неки његов добар пријатељ Ротари (није сигурно име) и да уколико тај буде, онда ће он то лако уредити. Свакако је неколико пута на крају поновио да ће по томе интервенисати те да је добио утисак да мисли озбиљно. Забележио је назив радија као и време давања "Часа". Затим је замољен да пружи информације или ако не зна нешто више што ми је испричао прошли пут, да сазна ако може преко својих пријатеља о деловању усташке владе у Монте Видеу. Када је запитао шта нас интересује, речено му је да нас занима углавном све јер мало знамо. Заинтересовао се да ли имамо кога у Монте Видеу, нашта сам му одговорио да имамо једног човека, али да тај нема могућности нити инструкције за ова питања. Мерцедес је потом изнео да није тачно да се влада налази у Монте Видеу, већ да су сви они заједно са Веверицом овде у Буенос Аиресу, али да пошто им је забрањено политичко деловање пишу и делују преко Монте Видеа. Неколико пута је поновио да су они сво време, правећи гримасу лицем, као да је хтео доказати како се ради о једној игри да би се замаскирало право стање, али је такође више пута поновио или боље рећи испричао све оно са прошлог састанка и ставом Аргентинаца према Веверици, да му забрањују кретања на скуповима, политички је онемогућен, да наша влада може поред Веверице у Аргентини мирно владати хиљаду година, дајући јак акценат на то да им домаћини не чине услуге и да су усташе ради тога и приморани да ту своју делатност пребацују преко Монте Видеа. Поменуо је опет оног дописника Ансе агенције који је интвјуисао Веверицу, рекавши да се све то одиграло овде у Буенос Аиресу, да он познаје тога дописника лично и да ако желим може и мене упознати да се уверим. Одговорено му је да не би било згодно то повезивање јер се не би хтело повезивати се преко њега, а и није неке

потребе када га он већ познаје. Примећено му је даље из сећања с прошлог састанка како је он изнео да се усташка влада заиста налази у Монтевидеу, што не одговара данашњој тврдњи. Међутим, Мерцедес је не обазирећи се на суштину примедбе наставио тврдити да то није тачно и да је сва та влада овде. Говорио је даље о могућностима интервенције, да они баш због тога што ФНРЈ има нормалне дипломатске односе с Аргентином и не смеју ништа да пишу против ње, јер да је у том случају потпуно нормалан корак нашег министарства код домаћих власти да се то спречи и сл. О разговору о усташама и њиховом деловању омаловажавао је ове и хтео очито створити утисак да ту није потребан никакав труд или ангажовање, јер су они ионако већ спречени тј. онемогућени. Говорећи о томе да Аргентинци забрањују или не дозвољавају излагање листова политичке емиграције против ФНРЈ (или како се М. дословно изразио запретили су им да не смеју политички деловати против ФНРЈ) Мерцедес је напоменуо да се то односи и на "Српску заставу", што је искоришћено да се разговор поврати на раније почету тему. Речено му је да поред свега тога ти листови нису поред ФНРЈ и да ради тога и говоримо с њима да преко људи који воде "Српску заставу" и који га слушају (ово му је импонирало) учинимо крај таквој пракси овога листа. Мерцедес је то, потврђујући речено, да он може утицати на њих, рекао: "Да, могу ја помоћи, ја и помажем вама, али ви мени никако да пустите брата". Одговорено му је да ми поштено извршавамо своје обећање, да смо случај његове сестре потпуно позитивно решили и да је ствар његовог брата такође актуелно питање, али да коначно позитиван резултат не може очекивати пре него што он са своје стране покаже резултате у помоћи нама. Да је то ствар која највише зависи од њега самог. Мерцедес је бар је тако изгледао, пожалио што је опет дошло до овог питања, али је ипак несређено одговорио да он помаже, скрећући пажњу да и његов положај није потпуно чист и сл. Речено му је да ми сматрамо да он нас не задужује са ставом патриоте који има, јер је то продукт његове личности о чему је он више пута сам говорио на страни, као и са мном. Па је онда нормално очекивати да из једно тако оформљеног политичког становишта резултира свакако позитиван однос епрема земљи коју сматра својом домовином. У овом моменту М. се уозбиљио и некако значајно потврдио последње речи саговорника. Није се сматрало погодно даље заостравање по овом питању јер му је овај наш став из последња два разговора сасвим добро познат. А и сам он није изгледа био расположен за настављање дискусије. Упитан је потом да ли је у могућности предати неки елаборат који је обећао Босанцу. Он се присетио рекавши да се ради о елаборату о економској ситуацији Аргентине и размени, али се извукао рекавши да то сада ионако није актуелно. Није се хтело инсистирати пошто се предмет односи на Аргентину. У наставку разговора још једном је замолио да му се одговори на постављено питање у вези његовог држављанства и

друго да му се пошаље Кидричев реферат са "Шестог конгреса" да га одштампа у "Економисту" и обећао редовно достављати лист. У дискусији о даљим састанцима није попустио да прими даље састанке у граду. Није се инсистирало. Занимљиво да ме овог пута није пустио на споредна врата јер у њима није било кључа, већ смо заједно изашли кроз канцеларију где су радили чиновници и на ходнику се опростили.

Нека мишљења у вези с овим састанком : Мерцедес у крајњој консеквенци спеман је да прими обавезе иако до крајњих могућности настоји одбранити се од задатака. Нарочито по српској емиграцији. Јако тешко прима околност да је он с нечим задужен, да је обавезан и бежи од дискусије која доводи до тога. У разговору скоро отворено стоји на аргентинским позицијама што као и још неки моменти говори да је он ову везу легализовао пред њима. Пуштање на главна врата, посета, инистирање на састанцима у канцеларији такође говори о томе да М. жели показати ову везу легалном, или бар не илегалном, и у најмању руку службеном, боље пословном. Интересантан је такође момемнат то што се Мерцедес интересује за повратак у земљу, прича о рехабилитацији италијанских фашиста као и лансирање ових мисли преко других наших извора. Можда се ипак у перспективи рачуна с увлачењем тројанског коња. Овај састанак био је много ближи него прошли. Јако му пријају комплименти, изгледа да болује од тога да је велик.

Потпис
К.

Забелешка о састанку са Мерцедесом

28.1.1953.године

Архив УДБ-е.

Имали само у плану на овом састанку видети следеће ствари: шта је учинио по задацима које је примио на прошлом састанку (онемогућавање усташког "Радио часа"), очекивали смо да ће утицати и на "Заставу" иако није примио ту обавезу, поново поставити писање Заставе, нарочито у вези прекида односа са Ватиканом, продискутирати о емигрантској пропаганди, и тражити од њега да даде своје мишљење за спречавање исте, те преузме на себе неке обавезе из тог сектора. Уколико постави питање брата, предвиђено је остати на ранијем објашњењу, само што би се овог пута више оријентисали, не на убеђивање "прво испуњавање његових обавеза према нама па онда пуштање брата него на то да је његова патриотска дужност помоћи Југославији без обзира на брата (чије се питање налази у решавању)" јер

његов политички став није заснован на братовој ситуацији него на факторима који су далеко изнад овога. Овако смо намеравали поставити из разлога што је Мерцедесу већ неколико пута говорено и до сада му је јасно да пуштање његовог брата из затвора зависи у првом реду од испуњења његових обавеза према нама, те смо сматрали да узимање његове патриотске стране и позитивног става према ФНРЈ на основи међународних збивања и положаја наше земље у том опсегу као базу за његову позитивну активност према нама, може бити корисније, него на сваком састанку долазити у ћор-сокак дискусијама ко ће први извршити своје обавезе. При томе, под убеђењем да је он на прошлом састанку примио неке обавезе на себе, сматрали смо потпуно неоправданим улазити више у расправу о брату него ићи све даље на то да му се дају конкретни послови и обавезе, тим пре што се запазило да он далеко лакше прима обавезе него дискусију о њима, јер га дискусија оптерећује сазнањем, отвореним признањем да он мора нешто да изврши, да је обавезан, поставља га се у агентску позицију, што он ни сам себи не жели да призна. Даље смо имали намеру видети шта нам он може помоћи око склапања актуелног трговинског споразума са Аргентином. У сусрету, рекли смо му да га нисмо ни очекивали наћи јер смо се надали да је већ отпутовао, како је рекао на последњем састанку. Рекао је како му је породица отишла на море, али да он није отпутовао још. После на поласку, рекао је да нема намеру да ускоро нигде путовати. Одмах у почетку састанка, Мерцедес је изнео како је примио писмо од нећаке из Француске која је нашим пасошем тамо отпутовала, и како му ова јавља, како је Нада (његова сестра) опет изгубила намештење, да се он чуди јер да му није јасно како се то могло догодити када му је Г.Б. обећао да ће то питање решити чим дође у земљу, а после преко нас дознао да је решено, нити му је сасвим јасно какво је то Нада намештење изгубила када га није ни имала пре овога хонорарнога посла, да се из писма осети како је још није попустио страх којег је имала у земљи, и да је цело писмо некако чудно написано под утиском неког страха или слично. Међу осталим да је он замолио да му пише какав је положај Драгомира, неке потанкости о томе, али да му о томе није ни речи писала, вероватно опет из страха. О овом Мерцедес није дао неко веће образложење, нити смо ми кроз разговор тражили од њега више, рекавши да нам није познато о томе сем оно што му је раније речено. Питао је шта има ново и вези са братом. Рекли смо му да немамо никаквих новости из земље. Такође му је на његово питање шта има у вези са његовим упитцима које је поставио последњи пут, рекли смо му да нисмо добили никаквих вести о томе из земље. Упитали смо да му није случајно директно јављено. Одговорио је да није. Изненада ме је упитао да ли нам је познат Милош Луниц (или Луњић), затим после да ли је он директор "радио часа посланства", какав је то човек, има ли новца итд. Рекли смо му да нарочито добро не познајемо Лунића, да је он заступник "Југо филма" и директор "Радио

часа" кога је организовао он са људима из наше колоније, да нам није познато има ли новца и слично. Мерцедес је после објаснио како њега често пута Аргентинци питају за људе југословенског порекла, па су га питали и за Лунића. Упитали смо га затим шта је учинио по питању спречавања усташког "Радио часа" на радио Спленид, да ли је искористио своју везу у директоријуму истог, на шта је Мерцедес с погледом упереним на доле одговорио дословно "Искрено да кажем нисам хтео да интервенишем". Навео је као разлоге то што му се брат налази још у затвору, тј. што то питање још није позитивно решено, а осим тога да му још није ни објашњено како наше власти гледају на њега, нити му је дат одговор на његово питање у вези држављанства, имовине, пензије, повратка, итд, те на концу да нема потребе, тј. не жели да својом интервенцијом да ствара себи непријатеље. Објашњено му је да су усташе и поред његове интервенције његови непријатељи и непријатељи идеја којима се он руководи, да је питање његовог брата како смо и раније говорили, у решавању, те да је његова активност на спречавању усташког "Радио часа" или сличним услугама нама, по нашем мишљењу, и не овиси искључиво од тога питања, него да његова активност на томе нормално произилази из његовог патриотског осећања за нашу замљу која се данас бори са највећим тешкоћама за своју самосталност, просперитиет, итд. Међутим Мерцедес је и даље задржао свој став (за разлику од прошлог састанка када га је дојмио угодно комплимент о патриотизму) рекавши да се његов брат налази тако дуго на робији у време када се пуштају и већи кривци него што је он, и да не може преко тога прећи. Последње речи је замрсио говорећи више себи него саговорнику. Затим смо напали на писање "Заставе" у претпоследњем броју, нарочито у вези са Ватиканом, јер се и ова придружила свим емигрантским листовима у писању против ФНРЈ за рачун Ватикана. Мерцедес се потпуно оградио од његовог писања, пребацивши све на њеног уредника Филиповића, а у дискусији о Ватикану, углавном је остао на ватиканским позицијама. Шутећи саслушао је ствари о деловању Степинца које њему вероватно нису биле познате јер није пратио догађаје, али је и после тога остао исти иако не са великим интерсом на мишљењу да је то престрог корак за наше власти. Објашњено му је да цела ватиканска кампања није имала никаквих лоших последица по нашу земљу, набачен позитиван став западњака са новим америчким зајмом непосредно после нашег прекида односа са Ватиканом, нашта је он шутио. Од почетка разговора па до његовог краја најважнија тема била је о ситуацији у земљи, коју је углавном Мерцедес форсирао повезујући то са једним врло интересантним моментом којег ћемо овде опширније изнети. Наиме, осетило се да се Мерцедес спремио за такву дискусију са одређеним циљем.

Прво, говорио је о тешкоћама у пољопривреди код нас и чудило се како се не можемо извући, окривљујући идеју задругарства. Мислећи да

се ради о непознавању ствари објаснили смо му да се оваквој ситуацији није чудити у последње две суше, а да је задругарство само помогло да се изађе из тешке ситуације, јер ни он сигурно не може тврдити да више доприноси индивидуална него заједничка производња, нарочито у пољопривреди и под нашим условима, затим могућност механизације код задруге и слично. Прешавши преко овога наставио је како је примио из земље вести да постоји једна кафана, (чини му се да је то "Руски цар") где се састаје опозиција, и да он зна да ти људи не вреде ништа и да чим се нешто званично постави, ушуткају се и од страха више не предузимају ништа. Даље је развио тезу о недостатку личне слободе код нас, говорио о заслуги режима, да је спасена војничка част наше земље, наше армије, да је постигнуто национално јединство што је најважније ради целине територије, али да су пуни затвори и да нема довољно демократије. Говорено му је да су то неистине, да он не познаје стање у земљи, јер или га не прати или не верује писању објективне светске штампе, затим о ситуацији у земљи после резолуције ИБ-а, при чему је морало доћи до хапшења итд. Он се мало повукао рекавши да га криво не би схватили, да ни он није демократа, нити за једну демократију која прелази у анархизам. Навео пример пуцања у бившој југословенској скупштини, али да сматра да је наш режим ипак престрог, да је непомирљив, што доводи до неразумевања, ствара проблеме, ако што је на пример емиграција која би се могла са мало еластичнијом политиком ликвидирати за свагда, ако би наша влада заузела помирљивији став. Овде је дошао на жељено тло. Навео је као пример могућност да дође до сагласности са Мачеком, што би условило да његове присталице у земљи заузму коректан став према режиму. Објашњено му је да до данас иза Мачека нема никога, да је то давна прошлост, а да ми немамо никакве потребе за његовом особом што отклања сваки наш интерес. Он је објаснио да је случајно узео пример Мачека, али да је он лично такође његов противник, међутим, да је хтео рећи како би наша влада компромисно са старим политичарима решила проблем емиграције, а такође и разна мишљења вани о унутрашњем неспокојству, недемократичности и слично. Затим је директно упитао да ли би могло доћи до каквог помирења са Петром Карађорђевићем. Одговорено му је да о томе нема говора и да овакве теме уопште нису погодне за разговор. Изгледа да је ово питање поставио да види како ћемо ми реаговати или да нам провуче кроз уши нечије сугестије, па није инсистирао на даљем разговору и таквим питањима, сем што је даље говорио како је емиграција ипак једна рана на нашем организму и да се њен проблем неће скинути са дневног реда без једне помирљиве политике. У једном моменту рекао је, а у вези са унутрашњом ситуацијом, да маршал нема добрих саветника, а не може да савлада све сам, на шта му се одмах супротставило, јер је збиља била примедба неумесна. Он је потврдио наш протест, али је додао "да, али му фали један овако добар". Овде је очито мислио на себе, што се по држању и

подсмеху видело. Иначе у целом разговору, када је наилазио на клизав терен и постављао таква питања, правио је угодан израз лица или се благо смешкао, ваљда да би умањио реакцију или узео уз резерву и ствар претворио у шалу. Потезање оваквих разговора Мерцедеса са отвореним алудирањем на његово враћање у земљу у одрђеној функцији интересантно је тим пре што је први пут (иако се то и раније извесно осећало и претпостављало) скоро отворено поставио или јако алудирао на то. Такође протезање кроз читав разговор његове тезе да је потребно са наше стране више помирљивости и компромиса са старим политичарима, као и инсистирање да му се одговори на питања која је поставио на прошлом састанку у вези себе, показује да би се ипак могло радити о смисленој намери Мерцедеса тј. његових управљача да се угура у наш организам. Већ о томе говори намера или тенденција на све легалнију везу, што смо и раније запазили, а на овом састанку, такође, у новој форми дошло до изражаја. У даљем разговору Мерцедес је сам почео дискусију о трговини са Аргентином набацивши да се сада воде трговински преговори. Ми смо му поставили да би сада било актуелно да нам даде обећани елаборат о економици Аргентине. На то је Мерцедес предложио да му ми изнесемо шта нас код ових преговора интересује, па ће он видети, набацивши да се позна са Цафиром, као и са још неким значајним личностима из трговине, само напоменуо је, не би желео да те ствари које нас интересују иду на уштрб Аргентине, тј. да буде Титов агент. Ми смо се сложили с тим да он не треба да буде никакв агент, нити да је то наша намера. Даље је истакао, да ако нас неке потанкости и његова мишљења из трговине интересују да би могао са досадашњим саговорником доћи и Ђоковић (он га већ зна као трговца, јер се за њега интересовао и код Tittla) ЈЕР ЈЕ ОН СТРУЧАН ЗА ова питања. Ово је поновио и пред полазак. Директно смо постављали питања и о томе шта још зна у вези са радом усташке владе у Монте Видеу, као и још неких питања из емиграције о усташкој пропаганди, тражећи његово мишљење о могућности спречавања исте, али он није реаговао. Од свега, показао је обавијест АНСА о изјави владе из Монте Видеа и предложио да за документацију да је та влада овде узмемо "Заставу", која је у једном од последњих бројева нападајући Павелића доста јавно изнела да се он налази у Аргентини. Овај састанак био је временски најкраћи до сада. Мерцедес је сам прекинуо даљу дискусију, уставши и траживши кључеве за споредна врата канцеларије чиме је ставио до знања да би желео прекинути.

Још раније ушла је нека чиновница и упозорила га да има странку, на шта је он рекао да та причека, што је такође могло бити намештено да би омогућио прекид састанка када њему буде погодно. Моменат прекида дошао је у дискусији о емиграцији где смо ми имали намеру, без обзира што досадашње задатке није извршио инсистирати у другој форми. Савети и предлози на сарадњу.

К. Карлос.

Архив УДБ-е. Сектор Е.

23.2.1953.године

Друже Вито,

1. У вези са Мерцедесом ми не би подузимали моментално никакве мере док не би примили ваше примедбе на последњи састанак с њиме о чему смо јавили шифрованим писмом од 2.2. текуће године. Ово зато што ће вероватно доћи до измене мишљења обзиром на новије моменте са поменутог састанка. Он је како смо и јавили, што се датаљније види из приложене забелешке (заузео овога пута потпуно отворен став - док му се не пусти брат неће да сарађује). Овакав став Мерцедес је заузео упркос тога што смо му на неколико састанака узастопно наглашавали и поставили отворено да он мора својим услугама нама обезбеђивати коначно решење случаја његовог брата. Такође је овог пута алудирао доста отворено на повратак у земљу са одређеном позицијом. Осим овога, није нам потпуно јасан други део Ваше тачке под 1 у оперативном писму последње поште, где говорите о Мерцедесу: "Такво је стање данас, но то још увек не значи да се питања његовог економског опскрбљивања по повратку у земљу, као и питање држављанства не би могло решити на један задовољавајући начин". Да ли ово разумети као дозволу за повратак у земљу када год он жели јер ће он у разговору сигурно тражити прецизније објашњење.

2. Са Цалоровом женом немамо везе јер она није показала интерес. Слажемо се да њена компромитација може бити корисна у емиграцији за наше пласирање разних вести и боље шифровање сталне агентуре на вези. О овоме ћемо свакако још промислити и прецизирати начин најпогодније компромитације. Чуди нас да њен отац још није стигао. Он нам није рекао где ће се настанити јер није ни сам знао. Одпутовао је нашим пасаваном који вреди за једно путовање.

3. Ибро. Наше тражење одмах иза контактирања да му се пусти жена уследило је из следећих разлога: 1. што смо оценили да од њега може бити користи и што је одмах показао на делу вољу за рад без икаквог устежања на чистој основи - ми њему породицу, он нама информације о словеначкој емиграцији. У том циљу да би нам остварио обећано приступио је ангажовању тим организацијама, иако до тада није био активан. Ступио је прво у једно, а недавно и у друго друштво "Словенцев". 2. што у словенчком сектору имамо најтеже стање са агентуром и са могућностима за проширење исте. 3. што смо имали већ искуство са Тригом на истом сектору са којим се закаснило са тражењем жене из земље, ради чега је овај сарадник потпуно отпао из мреже. Осим тога Ибро је од почетка давао материјале, па мислимо да смо имали реалне подлоге за наш предлог. Први материјали које је дао били су подаци за разна лица која нисте ни могли запазити у поштама јер се

извори не потписују (шаљемо Вам у прилогу), а у осталим извештајима материјале који су по нашем мишљењу корисни. Они су у извештајима 6, 7 и 8. Даље, ми сматрамо да сарадња са њим није постављена неправилно од почетка, јер му није давано никаквих изричитих обећања, него се с њим споразумевало, да он за нас ради и да му ми за то пустимо жену и сина (ми сматрамо да се тако нешто може само пожелети). Међутим поред свега тога, нама је најнеугодније било чекати и скоро целу годину дана на Ваше мишљење о овој ствари и ради тога смо и ургирали. Ми нисмо за то да се таквом лицу (Ибри или др.) удовољи жељи одмах, на првом састанку и на основу првих утисака, али се по нашем мишљењу није требало поступити тако да се његовој жени два пута одбија молба, што је њега наравно деморалисало и утицало на ток сарадње. Могло се задржати молбу без икаквог решења (а не одбијати) што би њих обоје држало у нади за добро решење ствари, а нама омогућило да узвратимо сарадњу. У противном случају, ми се налазимо у јако лошем положају, јер сарадник губи вољу за рад (те практично не постоје услови за наставак сарадње), а ми, немајући никакве информације о току ствари, немамо аргумената да паралишемо празним речима. На крају подвлачимо, да је за наш случај Ибре, везано у првом реду што је он у словеначком сектору, поред Еразма са којим је веза нередовна, једини сарадник, што ми сматрамо да се веза са њим добро развија и да је користан, те гледе тога молимо вас да његов случај позитивно решите.

4. Елвир. У случају Елвир сматрамо да постоје добри услови да се крене напред. Мислимо да је то више питање времена и подесног момента, а мање његовог опирања, иако ни оно није мало јер он редовно као лајт мотив износи на сваком сусрету како он не би хтео бити никада агент ОЗНЕ, јер он уистину мрзи Веверицу до краја и сматра га одговорним не само за судбину усташког покрета раније већ и судбину емиграције и њихових породица. На томе се увек може нешто градити и с тим рачунати. Из приложене забелешке ће се то још јасније видети. Осим тога, нама је контакт интересантан више због дискусије о емиграцији, њиховом животу и моралу, него у погледу информација, јер неке ствари нам каже на пола, неке ускрати отворено, али ипак у целини ми смо доста сазнали од њега. Наравно, ми његове информације не можемо упоредити са информацијама "ене" и других, и на таквом плану он нема перспективу да се развије, у првом реду јер је изолован из оног ужег круга Веверице где се све припрема и гради. Но његов однос према нама постаје отворенији, слободнији и у том погледу може се очекивати да ће он моћи дати у наредним контактима више ствари које ћемо моћи користити. Такође нам се чини да је у односу против Веверице одлучнији него раније. Због свега тога ми би предложили да се настави са постојећом линијом да: кориштење у информативном погледу и припрема за јавни иступ против Веверице. Кад о томе говоримо не видимо могућност да се око њега окупи нека група, чак ни њему то не би

одговарало у садашњем моменту. Он би сам хтео да раскринкава Веверицу и то на једном врло широком плану: прва емиграција, стара Југославија, НДХ и нова емиграција. С тога би сачекали са сваком другом намером и наставили како смо почели. Мало је неугодно деловала посета породици његове жене и јако га уплашила, а он се побојава власти наших домаћина, као и "кољача". То све је изнео некако кроз зубе, али сигурно је да је страх ту. Он још увек сматра себе најодговорнијим за судбину своје породице у сваком погледу, и ми сматрамо да је то озбиљан разлог да не пише јавно против Веверице, а због сујете и страха не даје материјал нама. Иначе наш контакт је редован: једанпу или двапут месечно, обично четири и пет сати, још увек са породицом. Није суздржљив у изношењу ствари из прошлости. Он се највише чува материјала који би га могао компромитовати код домаћина. Ми нисмо писали ни слали детаљне забелешке, јер изван раније послатог, нема нарочитих новости, а информације смо слали у шифрованим писмима, но убудуће ћемо вас детаљније обавештавати како се развија контакт. За документацију, нама се још увек чини као најприкладније снимити разговор, само не можемо набавити оно што смо од вас тражили. То би било лакше реализовати.

5. Естебан: У последње време Стебан се на два састанка поставио да се размотре могућности да га се поврате кући. Узео је за аргументацију да слабо живи, настојећи на овој бази(по нашем мишљењу извући већу награду). Ми га нисмо убеђивали у потребу да остане, него смо рекли да ће се та ствар размотрити. Он је иначе износио то нама скоро на сваком састанку каква су њему обећања била дата у Аустрији када је примао сарадњу, те да је само пола од тога остварено да би он одлично живео. Али да се од свега тога мало испунило и слично. Међутим, после неколико састанка поставио је сасвим друго питање, тј. Да ли би се могло уредити да његова мајка дође код њега за стално. Оправдавао је да и други долазе те да њен долазак неће изазвати позорност. Раније поставио је, а томе смо вас обавестили, и већ имамо ваш одговор да му се мајци додели нека финансијска помоћ јер се налази у тешкој ситуацији пошто не прима ренте. Како се види у последње релативно кратко време Естебан је поставио пар ствари једну другој супротне. Да га се повуче у земљу, да му се доведе мајка у земљу, те да се њој додели помоћ у земљи. Наше је мишљење да он не би ишао у земљу, и да на овај начин жели само уцењивати ради повећања награде, те би му ради тога и одговорили да се слажемо да би га требали повући у земљу, пошто смо уверени да он не би хтео ићи. У вези доласка мајке дали бисмо му негативан одговор јер сматрамо да кад би му мајка дошла овде он би још више уцењивао тако да бисмо тешко с њим изашли на крај. На задњем састанку тужио се, а то је учинио и Грга, показавши писмо од мајке да су им наши правни органи опет претресали стан и нешто из њега однели. Ми му нисмо могли дати никакво објашњење пошто не знамо о чему се ради, али смо

изнели претпоставку да се ради о формалном претресу ради зашифровања њиховог боравка овде. Молимо ваше мишљење по изнесеном.

6. Емма: У извештају од 8. 1. 1953. године поред текућих ствари из емиграције написао је следеће: "Сада једна моја приватна ствар. Ових дана добио сам писмо од моје мајке(од 21.12 52) у којем ми пише да опет има велике муке због две ствари, прво због пензије која још није дефинитвно уређена, друго због мене, будући да ме стално позивају у војску те да она непрекидно добива неке позиве и добија писмене изјаве у вези мене. Молио бих да се те две ствари некако уреде, знам да је тешко с обзиром на мој положај, али верујем да би се нешто могло учинити, а да та два проблема коначно отпадну с дневног реда. Емма такође је усмено молио да се ова питања некако реше. У вези ваше примедбе у писму Juarez већ разговара с Emmom.

7. Франциско: С његовим случајем ми још увек нисмо на чисто. Он пише редовно извештаје, али су они доста нејасни и збркани(на пример о разради групе Станише Јовичића) да ми још до данас немамо јасну слику колико ту има озбиљности и истине. Сем тога његове информације и по другим питањима иако понекад има тачних имена појединаца и слично (што је редак случај) сасвим супротне од свих других које поседујемо. Тешкоћа је та што ми за сада још нисмо у могућности проверити његове информације јер на овом сектору стојимо врло слабо с агентуром. Франциско на пример још не зна о људима око др Јовићевића сем Тозе Димитријевића, с којим се међутим по његовим информацијама често налази. Не зна чак где ти људи станују, где раде и слично. Узимајући у озбир његово раније здравствено стање и евентуалне последице те болести за сада би се још задржали давања нашег мишљења, али ћемо настојати да што пре установимо о чему се ради.

8. У вези помоћи Estrellinoј мајци (не жени како је наведено у вешем последњем писму) слажемо се да јој је довољно 4.000 динара

9. У вези с вашим тражењем да вам пошаљемо комплете емигрантске штампе овога пута вам шаљемо само оно што смо могли сакупити код нас и Calloa. Напомињемо да ћемо врло тешко набавити словеначку штампу, пошто ову искључиво добијамо преко агентуре, јер у слободној продаји је нема, али што мogleмо сакупити послаћемо. Како од словеначке, тако и од осталих емигрантских скупина.

10. Молимо да нам пошаљете одговор тј. упутства у вези приласка "равнатељу" и Ваухнику.

11. По питању ступања емиграната у аргентинско држављанство као и тумачења члана 31 ми вам овом поштом не би могли ништа одређеније рећи. Имамо податке о томе да је изван број емиграната примио аргентинско држављанство и да се приличан број интересује да прими. Такође је било неких информација, које нису проверене, да су неки вође усташке емиграције препоручивали ступање у

аргентинско држављанство. Ми ћемо овом важном питању посветити одмах пуну пажњу и вас одмах информисати детаљније шифрованим писмом.

12. Молимо ако је могуће да нам идућом поштом пошаљете нешто народних рукотворина и везова.

13. За контакте с разним емигрантима добро би нам могле постужити неке фотокопије компромитујућих материјала из рата, НДХ о појединцима извесним ставовима усташке владе (према муслиманима или по другим питањима) те молимо ако сте у поседу таквих материјала или ако се могу набавити да нам их шаљете. Напомињемо да би нам далеко одговарале копије оригиналних материјала, него преписи, јер убедљивије делују. Нарочито када се ради о контакту с лицима која нам на прву реч неће веровати.

14. Посебно смо се договорили у вези с офанзивно-пропагандном активношћу "Југа", забелешком која се доставља у прилогу. Такође се у прилогу забелешке са састанака с Мерцедесом Елвиром Марковићем, Беслагићем, Булатом као и забелешке "Чико" са састанка с Булат Едом и Бензоном.

Другарски поздрав,
23.2.1953.
Буенос Ајрес

Извештај о састанку с Мерцедесом

27.7.53.

Архива УДБ-е.

Одмах по сусрету М је изнео да је журио са састанком да би испричао у вези са ставрима које је од њега тражио Босанац. Каже да је два пута разговарао с Кафијером (министер спољне трговине) код којег се интересовао за наш трговински уговор. Кафијеру је рекао да се трговци интересују за уговор, тј. послове, те га питао да ли има каквих напрека политичке нарави. Кафијери је одговорио да је ствар у току, и да препрека политичке природе нема, и да све зависи о артиклима које друга страна нуди, тј. ако они буду одговарали аргентинским потребама нема против разлога да се уговор не оствари. Као другу ствар да је "Српска застава" изменила став према Степинцу, раније каже М. случај Степинац уочен је као могућност да се нападне на Југославију, па је "Застава" о њему позитивно писала, а сада је то кориговано у последња два броја. То су ствари, вели М. које сам имао испунити, тј. које ми је дао Б. На то сам му дао писмо, пошто сам му га прочитао пошто није имао наочаре по свакој ствари потврђено је да је већ обавештен и да је то све истина. Без оклевања пристао је да напише ствари које има за Б. и накнадно смо се договорили да се нађемо у четвртак 30.7. у хотелу "Сити" да ми то писмо преда. После смо се

задржали још један сат у разговору у којем смо на моја питања расправљали следеће, тј. Он је дао следећа објашњења: долазак Hamiltona Eisehoвера (VL>)Ајхауера није нити у чему променио однос Аргентине према САД, сама посета није уродила плодом те није дошло до никаквог споразума о кредитирању или слично. Перон иде у својој политици на јужноамеричку унију, што никако не одговара САД, те се не може очекивати никакав споразум. Осим тога Перон се ослања на Русе, који у четвртак 30.7 имају потписати трговински споразум.

Наставак:

У вези са економском унијом с Чилеом и доласком Ибанеза у Аргентину М. каже да од тога такође нема ништа. Много се обећава и прича, али до сада ништа није испуњено. М. сматра да би ове две земље прво требале ићи на политичко зближење, па тек онда на економско. На питање када ће путовати у Европу, рекао је да сада не долази у опзбир док не позавршава неке послове овде. О афери Тупулеску каже да то њега нити најмање није докучило и да је он напао исток у миланској Епохи" од 24. 5. 53. године где је опширно изнео случај Тупулескуа, његова биографија, растава од М. ћерке и слично. Моја кћи каже М паметно је и на време видела да се ту ради о пропагици и развела се. Рекао је да је два пута срео Веверицу на улици да је ороную, остарио и испљен.

Да ће званично писати посланству и молити одговор како у питању држављанстава као и да ли је још наш држављанин. Рекао је да ће прво питати у аргентинском МИП да се не би компромитовао.

27.7.53.

Карлос

Подаци о Милану Микашиновићу

извештај Лудвига

28.7.53

Архив УДБ-е

Новинар. Србин. Емигрант, налази се у Бону као дописник листа "Ел економиста". Микашиновић је за време рата радио за Недића у уредништву "Новог времена" и као дописник у Берлину. Микашиновић је дошао у Немачку на пар месеци као дописник поменутог листа, чији је главни акционар Милан Стојадиновић. Микашиновић се ових дана враћа у Аргентину преко Шпаније. Дописништво је предао једном немачком новинару. У Немачку је, како он прича, дошао као дописник овог листа, али истовремено и да обави извесне послове за Стојадиновића, који ускоро треба да дође у Европу. Стојадиновић, према Микашиновићу, живи добро у Аргентини и саветник је тамошње владе по финансијским

питањима. Има своју вилу и направио је већ новац. Према њему Стојадиновић је најрепрезентативнија југословенска емигрантска личност у коју запад има највише поверење. Ово не само због ранијег угледа већ и његовог данашњег става. Он се није нигде после рата компромитовао, као што је то био случај са Слободаном Јовановићем, Кнежевићем, Цветковићем, и другим. Стојадиновић такође данас не даје никакве изјаве против Тита и Југославије и на тај начин се налази на линији запада, а истовремено неће сличним изјавама да уништава своје позиције код западног капитала који данас ради и тргује у Југославији, и истовремено захтева да се његове инвестиције признају од садашњих и будућих југословенских власти. Из Микашиновићевог причања дало би се закључити да предстојећи Стојадиновићев долазак у Европу треба да буде не само трговачке, него и политичке природе. Трговачки утолико што Стојадиновић склапа трговинске уговоре за аргентинску владу и од тога има проценат, политичке природе утолико што Стојадиновић путује код Франка у Шпанију, где треба да добије одликовање. Затим треба да отпутује за Рим, где од раније има своје везе и познанства. Вероватно ће бити примљен и од папе, а разговараће и са владиним званичницима. Ако данашња владина коалиције остане у Немачкој на власти, Стојадиновић треба да дође и у Немачку где би водио разговоре с владиним званичницима као и са немачким капиталистима, Крупом и другима. Овај Стојадиновићев долазак у Европу требао би да значи почетак Стојадиновићевог политичког рада и то не на организовању емиграције и слично, већ иступању пред западом у име југословенске емиграције. Микашиновић није политички нимало зрео и интересантан. Једино влада новинарском техником. Не спада у људе који се заноси повратком "демократизма" у земљи.

Забелешка о разговору с Мерцедесом

30.7.53.

Чим је дошао извадио је коверат и предао ми га похваливши се како је он ове полицијске ствари научио највише од Корошца, који је био специјалиста за конспирацију. Да је у писму навео три ствари које ће интересовати Босанца и да још само није извршио обавезу по питању усташког радио сата. Интересовао се и прибележио време одржавања "часа", рекавши да га мора слушати како би нашао мотиве за интервенцију, јер на слепо не може ништа. Рекао је "Мораћу радио пренети у спаваћу собу, јер је некако рано недељом у девет дизати се". У разговору који је трајао један и по сат интересовао се о Русима, питао шта значи НКВД, јер ће у вези тога нешто писати у "Економисту", причо доста и забавно о свом сукобу с Александром, Павлом о свом зету и његовој трговини, о Амигу, да је у Бечу, и доста детаљно о његовим

односима. Интересовао се доста детаљно за Иву Андрића, говорили смо доста о актуелној ситуацији у Италији и сл. Говорио је да је упозорио уредника "Српске заставе" да више не смеју писати против Маршала јер је он сада председник републике, што су иначе могли док је био председник владе. Питао је да када назове телефоном да ли може рећи жени ко зове. Како му је речено да не, предложио је да само саопшти тј. замоли "да господин назове земљака". Изговорио се да је то погодније него Босанац. Замолио ме да му пошаљем каквих интеренсантних књига и пошто смо већ о томе разговарали прилоге за биографију Тита. Зажалио је што не може доћи до комплета "Времена" о чему је већ разговарао и са Б. При поласку објаснио је да ћемо се овако повремено налазити ако ја уем.

Карлос.
1.8.1953.

Извештај о раговору с Мерцедесом 2.10.53.

Одмах по сусрету изнео сам му да он није извршио обавезе које је преузео на себе, док смо ми учинили све што смо обећали, те да ради тога ми више немамо интереса подржавати овакво стање ствари. Мерцедес је отпочео дискутовати о ономе што је писао и учинио, али да у задње време нема никакве информације од брата и сестре те сматра да им је забрањено да пишу. Даље изнео је како не може ништа учинити пре него што се његов брат пусти на слободу. Рекао тј. упозорио да не требамо да правимо непријатеље, како од њега могу да пушу топли и хладни ветрови на Југославију и сл. Углавном старе ствари. Одговорио сам му да је њему познато да су нас већ много пухали разни и топли и хладни ветрови, али да је то без резултата, па нека пушу какви хоће јер их се не бојимо. На то му је речено да му се брат не може пустити пре него што он покаже резултате овде, а да није нити било речено у договору тако, него оно што смо ми обећали извршено је, а и питање брата стављено је на пут најбољег решења. На то је настала мало мучна ситуација, пошто смо обојица врло мало говорили, и ја управо намеравао закључити са састанком. У међувремену је М. питао шта о томе јављају из земље, нашта сам му одговорио да сам изнео мишљење из земље. Затим ме упитао шта ми заправо тражимо од њега. Поновио сам му дате обавезе рекавши да је то њему било познато јер је детаљније разговарао са Г.К. Затим је дискутовао по свакој појединачној обавези, у вези с трговачким уговором како каже М испунио је обећање. Одмах му је речено да није имао шта урадити пошто је уговор склопљен будући да су обе стране биле заинтересоване. Даље је истакао како је

по питању промене става "Заставе" према Степинцу испунио са два чланка која је он сам написао. Одговорио сам му да није проблем с писањем "Заставе" само према Степинцу него уопште, те да је Застава у последње време попримила изразито антиФНРЈ став, да чак има увреда на председника републике, посебно са задњим бројем и његовим интервјуом Септима Гјорно о Трсту. Развио сам му тезу да се ми не бојимо таквог писања Заставе, да то не може омести развој ФНРЈ вани и унутра, али да је говорећи о емигрантским листовима Застава имала по овом проблему најреакционарнији став. Да је он М једини поред Pelle стао отворено у позицију и писао у штампи да се Трст преда Италији, да ми то све скупа не можемо оценити као позитивну промену у Застави, него обратно. Мерцедесу је очигледно било незгодно говорити о његовој изјави о Трсту, па се почео бранити. Изнео је да су у Застави неовлашћено скратили његову изјаву у поменутом италијанском листу, да је он истина мишљења да за Југославију Трст није од животног питања, и да он пошто има већину италијанског живља треба да припадне Италији. Али да је то он дао опширније у својој изјави, а не тако строго како Застава износи. У формулацији која је сасвим отворена, и да ако хоћемо може нам послати оригинал његове изјаве из италијанске штампе. Даље да он у последње време није прегледао материјале Заставе пре штампања и допушта да се ствари поткраду, јер је он раније одбацивао уредништву многе чланке написане у грубој форми против нас и бранио им да пишу против председника републике, али да они често и њему начине нежељене ствари као у последњем броју. Испричао је како га је посетио Филиповић, уредник и обавестио да би о њему објавили забелешку у Застави о његовој изјави италијанским новинама, посети код њега српског одбора из Буенос Ајреса и такође нешто о његовој жени. М да је мислио да ће то бити нешто кратко, међутим они су написали онако о његовој изјави и своју посету код њега назвали аудијенцијом као да је он краљ, и на крају један чланак о његовој супрузи у којем је десетак пута називају висока гошћа што испада смешно и ради чега се она страшно љутила. Писање о њему у Застави М назива магарећом услогом. У даљој дискусији о писању застави Мерцедес је изнео да се писање Заставе треба кориговати и предложио да му пошаљем два последња броја листа с поцртаним стварима која би требало избацити из текста. Даље смо разговарали о радио часу по којем је он требао интервенисати, тј. учинити да се спречи. Изнео сам му да су усташе управо добиле нова два часа месечно за радио "Ексцелсиор". Бранио се да је у последње време био презаузет, а да часови немају мотива за интервенцију. Објаснио сам му да се не ради само о мотивима. Он тражи у часовима вређање српства (него о његовим везама преко којих треба онемогућити даље рад тим часовима). А ако се ради о мотивима онда и тих има доста. Као на приемир усташе у свим гласилима употребљавају србокомунизам, затим да је Веверица обећао написати књигу о тобожњем

покрштавању Срба што би требало ускоро да изађе и да се по томе и сличним стварима може интервенисати и по тој линији. Признао је да се такви моменти могу искористити. Укупно смо се споразумели да му пошаљем Заставе са примедбама и да му укажем на моменте у усташким часовима које он може користити за интервенцију. А он је обећао да ће учинити што може. Даље је предложио да оснујемо једно предузеће трговачко друштво или фирму, агенцију или сл. које би овде правило траговачке послове, а које би он гурао код домаћина. Ја сам му рекао да ћемо размотрити ову сугестију. Замолио је да у земљу јавим да он није променио став, да је остао на истом мишљењу и да ће учинити све што може, а да они у земљи такође продуже с оним што су започели. После смо причали о разним стварима међу којима и следеће: о српској емиграцији је рекао да су то пензионери (официри) и да када би се према њима узео један шири курс (позвало их се кући с правом на пензију) да би се они сви до једног вратили. Говорећи о томе изнео је да би и он желео добити просто формално одобрење за повратак кући, право на пензију и сл. Иако он никада не би ишао назад јер он нема никаквих амбиција за политички живот. Овде живи мирним животом какав му треба. О Петру Карађорђевићу испричао је да се у последње време страшно искомпромитовао са разним скандалима и женом те када је Застава у истом броју објавила о њему и М неке ствари да су неколицина емиграната дошли код њега да интервенишу да би забранио писање о Петру у истом листу где пишу о њему и сл. Испричао је да је на два дипломатска пријема виђао Juarezа и да су му понудили упознавање што је он одбио. Причао је о себи иначе како слика и живи мирно те позвао ме да видим његове радове. Поновио је да ће ових дана отићи у аргентински МИП да види да ли преко њих или директно да тражи документе из земље, чисто да они знају. Даље како ми имамо заједничко мишљење о изградњи Југославије поновио хвалоспеве о јединству земље зашта има главну заслуге наш маршал, да је истомишљеник садашње политике коју води Југославија и да зато нема разлога ни да се устручава од нас. Каже пошаљите ми кога хоћете да разговара са мном, ја ћу са свима разговарати. Алудирао вероватно на јавни контакт с Хуарезом и ради тога износио напред постављене ствари. На крају смо поновили уговорено а он замолио да у змељи наставе како су започели обећавајући како ће он учинити што може. Каже, ако ми пустите брата будите уверени да ћемо ми то знати ценити.

Карлос.
4.10.53

Извештај агента Матијаса

10.1.55.

Архив УДБ-е

Станоје Василић бивши пешадијски капетан из Шапца. Радио за америчку службу, а онда стигао у Буенос Ајрес. С њим сам овде дошао у везу преко усташе Миле Равлице, мог школског друга. Врло радо се са мноштем састао. Матијас јавља у извештају о извесноим Василићу, који је близак пријатељ Стојадиновићевог зета Радоњића да је Стојадиновић потписао споразум с Павелићем највероватније под италијанским притиском, и то у време италијанске кризе. Он то претпоставља и због тога што је Стојадиновићу главни компањон у листу "Економист" неки Талијанаш. Од тога споразума, каже Василић нема ништа, да су Срби у већини огорчени, а да је Стојадиновић примио масу протесних писама од Срба из разних крајева света. Посебно су долазили многи Срби протестирати у Буенос Ајрес. Иначе, Ваш Лиц каже да је Стојадиновић човек радишан, мајстор и комбинатор. Он само од своје редовне зараде коју прима као саветник неких банака прима месечно око 30.000 пезоса. У кући му влада ред, има неколико служавки. Иначе се бави сликарством. Има свој атеље у који доводи младе женске и голе их слика. Пије пиво и дневно попије преко 20 флаша. Василић ми је даље причао како је познавао неке четнике који су радили на пребацивању у Југославију диверзаната и четника, међу њима су били Сениша Одаковић Пазарац, Срећко Анић, чије је право име Енгл, такође је познавао неког мајора Тенока из америчке обавештајне службе. Даље каже да је у Трсила у то време била дошла нека Кармен Косановић, која је била у нашој служби и да је она многе ствари открила. Мишљења сам да ми је Василић испричао многе ствари када сам му поставио конкретна питања. Испричао ми је да је дошао брат Милана Стојадиновића. Каже да је причао о тешкоћама у Југославији, како влада чвртса рука, такође каже да је прије одласка био позван од друга Ранковића који је с њим говорио. На питање шта му је Ранковић говорио каже да не зна, али да претпоставља да му је говорио како треба да се држи кад дође овамо. Многи Срби избеглице опседају Стојадиновићева брата, а изгледа да овај не воли да прича. Исто тако ми сада каже да се скоро посвадио са зетом Стојадиновића јер да сада брани споразум Стојадиновић-Павелић.

10.1.55

Извештај о разговору са Стојадиновић Драгомиром

Вођеним 7.11.1955. године у просторијама службе за контролу странаца.
Архив УДБ-е

На првом састанку тражио сам од Стојадиновића да изнесе на којим питањима нам може пружити услуге које је он понудио приликом разговора с државним секретаром СУП-а. Он је углавном износио следеће:

-Да по доласку у Аргентину утиче на брата Милана како би се овај повукао из политичког живота и прекинуо непријатељско деловање против нас. Истакао је да је чуо да је Милан јавно давао негативне изјаве по тршћанском питању, као и његовој сардњи с усташама.

-да својим присуством учини да нам Милан помогне код трговачких послова с Аргентином уколико Милан и сада има добре позиције код аргентинске владе,

-да кроз "Српску заставу" напада на Цветковића и Павла по материјалима које би му се пружили.

Даље је изнео како би он своје услуге понуђене нама сматрао рехабилитацијом за себе, да он жели да остане у вези са својом земљом, да му жена и син који се налазе у Аргентини добију наше држављанство, да овде има родбине (сестре) и да се нада опет некад доћи овамо. На ове његове понуде нисам дао коначан одговор али сам му рекао да ствар с утицајем на Милана у вези његовог непријатељског деловања за нас није битна и више је корисна за њега самог него за нас, пошто је он својом сарадњом с усташама упропастио свој "добар" глас код Срба у емиграцији. Испричао сам му неке детаље из Милановог деловања у Аргентини, као давању изјава у вези с Трстом, састанку с Павелићем, разговору с делегацијом "Избора". Милан је све ове акције водио по задатку. Изјаву о Трсту дао је по налогу Италијана, а сарадњу с усташама почео је на захтев аргентинске полиције на анти-комунистичкој бази. Ово му помињем да би имао у виду да је Милан везан за аргентинску полицију, због његовог држања по доласку тамо. Милан је постао активнији према непријатељском деловању према нама баш у време када је третирано његово отпуштање из затвора, па стога не можемо се похвалити да је много допринео његовом изласку из затвора. Напротив, ако би његов излазак зависио од Милановог држања онда он никада не би био слободан. Он је изгледао прилично изненађен подацима о сарадњи Милана с усташама, рекавши да ако Милан и даље устраје на таквом ставу да ће му плунути у лице. Сложио се да је његово отпуштање резултат нашег принципијалног става, а не заслуга или последица Милановог држања. Баш зато што је њему делимично био познат аранжман с Миланом, а у вези с његовим пуштањем из затвора, запрепастила га је изјава Милана у штампи о чему је чуо још у затвору. Договорили смо се да он још промисли о својим

могућностима по доласку у Аргентину, па да о томе још једном разговарамо.

На следећем састанку 11.11.55 предложио је да наговори Милана да прекине с новчаним помагањем "Српске заставе" у циљу да ова престане с излажењем, јер сматра да српској емиграцији по свом саставу и циљевима у Аргентини није потребан лист.

-Да у Милановом листу "Економист" пише о нашој привреди у том смислу да му се да веза на посланству од кога би примао материјал за објављивање.

-Да заједно с Миланом објави податке о тајном споразуму Хитлер-Павле при чему је Павле добио обећања од Хитлера да ће бити краљ Југославије за узврат за ступање у Тројни пакт, о разлозима интернације Милана итд. (што све иде опет у Миланову корист). Истакао је да он верује да може имати утицаја на Милана јер ће се послужити и тиме да њихове сестре остају у Југославији према којима се могу, ако власти сматрају за потребно, предузети репресалије. Ово сам одбио као неозбиљно. Рекао сам му да покуша утицати на Милана у вези "Српске заставе" тј њеног укидања или бар орјентације на писање против усташке емиграције. О питању писања о нашој економији у "Економисту" не траба ништо посебно предузимати. И за сада је Економист писао о нашој економији онолико колико је то Аргентинцима било довољно. Ако пак мисли да о нечему треба више писати, тј. пак ако се та потреба појави доле наш лист може легално тражити такве податке од посланства. Према томе нема потребе да се посебно повезује с било киме у посланству.

Идеју о писању о Павлу и Цветковићу сам одбацио. Предложио сам му да се у прво време не експонира у политичком животу и животу емиграције него да контактира углавном све интересантне, а затим после неколико месеци напише један преглед ситуације код српске емиграције којег би мени доставио. Имао сам утисак у првом моменту да се нећка, и сигурно да му није било драго што се ради о описаном материјалу. Међутим, прихватио је. Коверат са извештајем предаће отправнику послова у Монтевидеу, а адресирати га на Г.Милоша. Ја ћу већ наћи могућности да му одговорим. Мој утисак је да он неће доле ништа озбиљно или корисно направити. Задаци који су му дати као и став који сам изнео одређени су од групе за емиграцију.

15.11.55. завршен извештај.

Забелешка о разговору с Драгомиром Стојадиновићем

26.5.57

Буенос Ајрес

Пошто смо мало причали о најновијим поитичким догађајима и шта Милан каже за наше односе са Русима и са Западом, ја сам га упитао да ли му је можда Милан причао да је видео нашег амбасадора на пријему код Египћана. Он ми је одговорио да му је Милан о томе врло мало причао и то отприлике ово: Да је видео нашег амбасадора, употребивши дословно овај израз (да је код њега оставио врло пријатан утисак и изгледа му врло жив и окретан човек врло користан и практичан у дипломацији и др.) Дакле ништа ми није рекао о томе да је Милан покушао да се упозна путем новинара с амбасадором. Када сам му ја то рекао он је одмах одговорио да то Милан никако није могао да учини, јер колико је њему познато Милан уме да оцени да то није био моменат за упознавање, а тако ни место, с друге стране, ако би тако нешто желео "зар му није једноставнији пут" наши контакти. И треће најмање би се послужио једним новинаром као посредником. Он мисли да је то новинар и то ако се ради о оном новинару из "Ел економсиста" који је својевремено посетио амбасадора учинио на своју руку, јер пошто попије коју чашу вискија може и овакву глупост да направи. Ово га је јако заинтересовало и обећао је да ће с Миланом о томе узгред да разговара и да ће првом приликом да ме обавести. О случају Павелића ништа није могао да дода ономе што је раније рекао и то: да се о Павелићу ништа код Милана не прича, а поготову сада када му нико не долази у кућу, осим једног генерала. За Милана каже да се потпуно посветио листу и на "њему се на свој начин иживљава". Када сам га упитао када ће да изађе следећи број "Заставе" одмах је реаговао речима Милана "да нема више никаквог смисла да се млати празна слама" (каже како је овако рекао Милан када се о томе једном приликом разговарало). Настојао је да ме поново убеди да Милан данас ништа против нас не ради, а верује да ни убудуће неће радити јер се опекао на две ствари - Трст и Павелић. И то у време када му је то најмање требало и користило. При растанку упитао ме да ли је шта стигло из Београда у погледу онога што је Милан тражио преко њега ради допуне својих мемоара. Рекао сам му да још ништа није стигло, па се бојим да је цела ствар стала. Тада сам га замолио да ми за следећи пут када се нађемо спреми писмено који га материјал интересује о кнезу Павлу и Цветковићу. Обећао ми је да ће се јавити у понедељак да ми каже да ли је слободан.

Фернандез.

Један извештај Амига

Садашњи отпавник мађарског посланства у Буенос Ајресу и секретар Мајор ми је испричао о Стојадиновићу следеће. Упознао га је на једном пријему. Стојадиновић му је причао како су Енглези организовали пуч 27. марта 41. По њега су затим дошли људи из ИС ухапсили га и интернирали на једно острво. Био је читаво време рата сам. Сви министри његове владе су у служби Северне Америке, јер раде против Југославије. Њему је нуђено својевремено хиљаду долара месечно од исте службе само да ради против Југославије што је он одбио.